

Latvijas Universitātes
Sociālo zinātņu fakultātes
Politikas zinātnes nodaļa

Politikas zinātnes bakalaura studiju programmas
3. kursa studentes
Solvitas Krivmanes
sk07006

BAKALAURA DARBS

DEMOKRĀTIJA KRIEVIJĀ 2000.-2009., VAI HIBRĪDA REŽĪMS?

Vadītājs: Daunis Auers, dr.,
Latvijas Universitātes
Sociālo Zinātņu fakultātes
Politikas zinātnes nodaļas docents

Rīga, 2010.

GALVOJUMS

Ar šo es apliecinu, ka šis bakalaura darbs ir pildīts patstāvīgi, par izmantotajiem datiem un materiāliem ir dotas atsauces. Šis darbs tādā vai citādā formā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudes komisijai.

Apliecinu, ka manā bakalaura darbā ir 102 378 burtu zīmes.

Datums 2010.gada 18. maijā

Paraksts

Satura rādītājs

<u>Ievads</u>	4
Politiskie režīmi.....	8
1.Demokrātijas un autoritārā režīma raksturojums.....	8
1.1.Hibrīda režīma raksturojums un to klasifikācija.....	11
Krievijas politiskā iekārta.....	21
2. Vēlēšanu situācija Krievijā.....	21
3.Korupcijas līmenis valstī.....	27
4.Partijas un parlaments Krievijā.....	32
5.Masu mediju brīvība un nevalstisko organizāciju darbība Krievijā.....	38
6.Tiesu varas neatkarība no izpildvaras.....	46
<u>Nobeigums</u>	50
Izmantotā literatūra.....	54
Anotācijas.....	58

Ievads

Starptautiskajā politikā darbojas dažādi aktieri, kas ir atšķirīgi pēc savas ietekmes, vēsturiskās attīstības un arī politiskā režīma. Dažādu vēsturisko notikumu dēļ valstīs ir izveidojušies vienas vai otras valsts politiskās iekārtas, kas ir mainījušās laika gaitā. Pārmaiņas starptautiskajā politikā sākās pēc Aukstā kara, kad arī sākās liberalizācijas process visā pasaulē. Pagājušā gadsimta 90. gados sabrūkot Padomju Savienībai izveidojās daudzas jaunas valstis un jauni politiskie režīmi. Daļa valstu par savu politisko iekārtu izvēlējās demokrātiju un veiksmīgi uz to pārgāja, piemēram, Igaunija, bet daļai, piemēram, Ukrainai pāreja uz demokrātiju ir bijusi ilga un šobrīd nav iespējams viennozīmīgi pateikt, vai tā ir veiksmīgi beigusies, vai izveidojies pavisam cits politiskais režīms, kas nav liberāla demokrātija.

Krievija vēsture ir bijusi diezgan sarežģīta un pie varas šajā valstī vienmēr ir bijis kāds spēcīgs līderis, gan impērijas, gan cariskās Krievijas laikā un, protams, arī Padomju Savienības laikā. Tādēļ Krievijas iedzīvotāji ir pieraduši, ka tiem ir spēcīgs līderis, kas tos vada, jo tā ir bijis visā valsts vēsturē. Pēc Padomju Savienības sabrukuma Krievijā sākās demokratizācijas process, un valsts nolēma mainīt Padomju Savienībā pastāvējušo totalitārismu uz demokrātiju. Tomēr jau 2000. gadā, kad par Krievijas prezidentu kļuva Vladimirs Putins un neilgi pēc viņa stāšanās amatā starptautiskie novērotāji¹ sāka atzīmēt, ka Krievijā notiek varas centralizācija, kas var novest pie autoritāra režīma. Tomēr neskatoties uz varas centralizāciju un demokrātijas pamatprincipu neievērošanu Krievijas Federācijā nav izveidojies autoritārs režīms. Valsts politiskā iekārta nav arī liberālā demokrātija, tādēļ daudzi autori uzskata, ka šajā valstī pastāv hibrīda režīms, jo šī politiskā iekārta ir starp liberālo demokrātiju un autoritārismu.²

Hibrīda režīmu nozīme ir pieaugusi pēdējo gadu desmitu laikā līdz ar demokratizācijas sākumu, un agrāko režīmu nomaiņu, kas ir skārusi lielu valstu skaitu, kas pārsvarā ir valstis, kurās daudzus gadus ir pastāvējis kāds cits politisks režīms, ne demokrātija, piemēram, autoritārisms, un valsts laika gaitā ir nolēmusi pāriet uz demokrātiju. Mūsdienās diezgan liels valstu skaits, piemēram, Venecuēlā, Taizeme, Malaizija, kā arī citas valstis, tiek uzskatītas par hibrīda režīmiem.³ Šajās valstīs nav pilnībā iesakņojusies liberālā demokrātija, tomēr, tās nav arī pilnībā autoritāras. Tajās tiek ievērotas kādas no liberālās demokrātijas iezīmēm,

¹ Stoner – Weiss K. Russia: authoritarianism without authority. Journal of democracy, 2006, vol.17, no.1., pp.105.-106.

² Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.33.

³ Diamond L. Thinking about hybrid regimes. Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2, pp.25.

piemēram, regulāri notiek vēlēšanas, bet tiek manipulēts ar balsu skaitīšanu, vai arī, piemēram, pastāv vārda brīvība, bet nedrīkst izteikt kritiku par valsts politisko režīmu vai tās vadītāju. Tādēļ šis valstis ir grūti iedalīt vienā vai otrā valstu kategorijā un tās tiek pieskaitītas hibrīda režīmiem. Tāpat kā autoritārisms, arī hibrīda režīmi pasaulē ir sastopami diezgan dažādi, tiem piemīt atšķirīgas pazīmes, tādēļ ir svarīgi noskaidrot vai pie kāda no šiem hibrīda režīmiem var pieskaitīt arī Krievijas Federāciju.

Situācija, kad starptautiskajā politikā pastāv nedemokrātiskas valstis rada saspīlējumu starptautiskajā vidē, kā rezultātā rodas starptautiski konflikti, kas negatīvi iespaido pasaules politisko kopainu. Starptautiskie novērotāji bieži runā par daudzajiem pārkāpumiem Krievijā, kad tiek pārkāptas cilvēktiesības, netiek ievēroti demokrātiskie principi, nepastāv runas un vārda brīvība. Piemēram, pēdējās Valsts domes vēlēšanās Krievijas valstij tika pārņemts par to, ka ir ārkārtīgi daudz pārkāpumu vēlēšanu laikā, un tās ir negodīgas.⁴ Ja netiek ievērotas cilvēktiesības, tad starptautiskā sabiedrība reaģē uz to, un cenšas situāciju uzlabot, piemēram, Krievijā bieži cilvēktiesību pārkāpumus pārmet saistībā ar Čečenijas karu, jo kaut arī šobrīd situācija ir uzlabojusies, tomēr to nevar uzskatīt par mierīgu un nostabilizējušos.

Darbā tiks veikts pētījums par Krievijas Federācijā pastāvošo politisko režīmu, kas valsts konstitūcijā ir noteikts kā demokrātija.⁵ Tiks aplūkotas tradicionālās iezīmes, kas piemīt liberālai demokrātiskai valstij, tomēr, tā kā Krievijā pastāvošā politiskā sistēma nevar tikt viennozīmīgi raksturota kā demokrātija, tad liela nozīme tiks pievērsta arī hibrīda režīmiem un to pazīmēm Krievijas politiskajā sistēmā, jo tas palīdzēs izprast kāds politiskais režīms ir izveidojies Krievijas Federācijā.

Šajā darbā tiks aplūkots laika posms sākot no 2000. gada līdz pat 2009. gadam, jo šajā laikā Krievijā sākās varas centralizācija, kad par prezidentu kļuva Vladimirs Putins un varas centralizācija un demokrātisko principu neievērošana turpinās arī jaunā Krievijas prezidenta Dmitrijs Medvedeva prezidentūras laikā. Tādēļ darbā tiks skatīts, vai ir manāmas kādas atšķirības abu prezidentu darbībā, lai gan, protams, šī brīža prezidents savu amatu ieņem tikai divus gadus, kas ir salīdzinoši neilgs laika posms, tomēr ir svarīgi noskaidrot kādas tendences Krievijas politikā ir pašreiz, jo tādā veidā var veikt nākotnes prognozes. Arī pašlaik bijušā prezidenta Vladimira Putina ietekme ir palikusi pietiekami liela un arī situācija, kas ir radusies

---

⁴ Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections*. <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, aplūkota 15.03.2008.)

⁵Krievijas Federācijas konstitūcija. <http://www.supcourt.ru/EN/rc.htm> (Krievijas Federācijas Augstākā tiesa, aplūkota 12.03.2010.)

viņa prezidentūras gados ir saglabājusies, un tās sekas ir jūtamas vēl arvien, jo daudzos augstos amatos vēl arvien ir Putina domubiedri, kā, piemēram, vicepremjers S. Ivanovs.

Svarīgi izvērtēt vai šobrīd Krievijas Federāciju var tikt uzskatīta par demokrātisku iekārtu, vai tomēr tā pieder pie kāda cita politiskā režīma, kas pastāvošajai sistēmai būtu piemērotāks. Lai varētu sniegt precīzu režīma raksturojumu, ir nepieciešams sīkāk aplūkot Krievijas politisko iekārtu, kā arī izanalizēt ne tikai liberālās demokrātijas un autoritāros režīmus, bet arī hibrīda režīmus, jo tikai tādā veidā varēs noteikt pie kuras no politiskajām sistēmām pieder Krievijas Federācija.

Šī darba mērķis ir izanalizēt mūsdienu Krievijas politisko iekārtu un noskaidrot vai šajā valstī pastāv hibrīda režīms. Darba izpētes jautājums ir: vai Krievijas Federācija var tikt pieskaitīta pie kāda no hibrīda režīmiem? **Izvirzītā hipotēze:** Krievijas Federācija politiskais režīms ir hibrīda režīms, kam piemīt liberālās demokrātijas pazīmes.

Darba uzdevumi:

1. Noskaidrot liberālās demokrātijas elementus, ko tā ietver un definēt autoritāro valsts iekārtu;
2. Aplūkot hibrīda režīmu raksturojumu un tipoloģiju;
3. Apskatīt radušos situāciju Krievijas Federācijā, kopš prezidenta amatu ieņēma Vladimirs Putins;
4. Izpētīt starptautiskos ziņojumus un rakstus par Krievijas politisko iekārtu.

Lai apstiprinātu vai apgāztu izvirzīto hipotēzi, bakalaura darbs tiks strukturēts sešās nodaļās. Pirmajā nodaļā būs apskatīta Roberta Dāla demokrātijas iezīmes, atsevišķi tiks aplūkots arī autoritārs režīms un tā raksturojums. Pirmās nodaļas apakšnodaļā tiks noteikts kā izveidojās hibrīda režīmi, kāds ir to raksturojums, un kādi pastāv hibrīda režīmu tipi. Šajā nodaļā arī tiks veikta hibrīda režīmu klasifikācija un īpaša uzmanība tiks pievērsta vienam no hibrīda režīmu tipiem – konkurējošajam autoritārisma, jo šis hibrīda režīma tips ir vismūsdienīgākais un ietver sevī elementus, kas raksturo pašreizējo Krievijas politisko situāciju. Otrajā nodaļā uzmanība tiks vērsta uz Krievijas Federācijā pastāvošo situāciju laika posmā no 2000. gada līdz 2009. gadam. Precīzāk, tiks apskatīta vēlēšanu sistēma, kas atklāj svarīgas lietas par katras valsts politisko virzību, kā arī tiks aplūkotas pēdējās izmaiņas vēlēšanu sistēmā Krievijā. Īpaša uzmanība šajā nodaļā tiks veltīta gan prezidenta vēlēšanām, gan arī Valsts domes vēlēšanām, jo tās tika kritizētas gan pašā Krievijā, gan arī ārvalstīs demokrātisko principu pārkāpšanas dēļ. Trešā nodaļa tiks veltīta korupcijai, jo korupcijas apmērs valstī

nosaka cik veiksmīgi darbojas demokrātijas elementi. Korupciju uzskata par vienu no lielākajiem kavēkļiem demokrātijas attīstībai valstīs, tādēļ, ja valstī ir liels korupcijas apmērs, tad šādā valstī ir grūti attīstīties un iesakņoties demokrātijai. Ceturtā nodaļā tiks skatītas partijas un parlaments, kā arī izmaiņas, kas ir notikušas Krievijā kopš par prezidentu kļuva Vladimirs Putins, kā arī jaunā prezidenta Dmitrija Medvedeva laikā. Piektajā nodaļā tiks aplūkoti masu mediji un nevalstiskās organizācijas Krievijā, jo šis aspekts ir viens no svarīgākajiem liberālās demokrātijas stūrakmeņiem un šīs brīvības parāda kāda situācija valstī ir saistībā ar citām iedzīvotāju brīvībām. Masu mediju neatkarība demokrātiskās valstīs ir ļoti svarīga, gluži tāpat, kā pulcēšanās brīvība un iespēja veidot nevalstiskās organizācijas. Pēdējā, sestajā nodaļā, tiks aplūkota likuma varas neatkarība no izpildvaras, jo demokrātiskās valstīs tiesu vara ir neatkarīga, savukārt nedemokrātiskos režīmos, piemēram, autoritārajos, tiesu vara tiek pakļauta izpildvarai.

Izanalizējot visas svarīgākās liberālās demokrātijas iezīmes, kā, piemēram, vārda brīvība un nevalstisko organizāciju darbība, likuma vara, politiskās partijas, brīvas un godīgas vēlēšanas, kā arī korupcijas apmērs, palīdzēs saprast, vai Krievijas Federācijā kopš V. Putina kļūšanas par prezidentu, politiskā iekārta ir demokrātija, vai arī tā ir kļuvis par kādu no hibrīda režīmiem, jo lai salīdzinātu un noskaidrotu, ir nepieciešams zināt, kas ir demokrātija, kas hibrīda režīmi, un izpētīt konkrēto Krievijas gadījumu varēs izdarīt secinājumus, kāda politiskā iekārta ir šajā valstī.

Bakalaura darbā tiks izmantota gan dažāda literatūra, gan arī dažādi avoti. Tiks izmantota apar liberālo demokrātiju rakstoša autora Roberta Dāla grāmata, piemēram, „О демократии”, kā arī vairāki Larija Daimonda raksti, piemēram, „Thinking about hybrid regimes” u.c. Tas, sniegs pilnīgāku izpratni par tradicionālo jeb liberālo demokrātiju, kā arī ļaus izprast vai Krievijā pastāv hibrīda režīms. Tiks izmantoti arī interneta resursi, piemēram, starptautiskās organizācijas Freedom House mājas lapa, kurā ir sniegti ziņojumi par dažādām pasaules valstīm, un par to vai tajās tiek ievēroti demokrātiskie principi, vai netiek; Transparency International mājas lapa u.c. Tiks izmantots arī zinātniski pētniecisks žurnāls „Journal of Democracy”, kurā ir publicēti dažādu autoru raksti⁶ par daudzām valstīm, tai skaitā arī par Krieviju.

---

⁶ Piemēram, Levitsky S., Way L.A.; Diamond L.; Morlino L.; Schedler A.

Politiskie režīmi

1. Demokrātijas un autoritārā režīma raksturojums

Demokrātisku valsts iekārtu ir aplūkojuši Roberts Dāls, Jozefs Šumpēters, Semuels Hantingtons. R. Dāls par demokrātiju ir runājis kā par poliarchiju. Demokrātija paredz ne tikai brīvas, godīgas un sāncensīgas vēlēšanas, bet arī brīvības, kas padara tās jēgpilnas (biedrošanās un izteikšanās brīvība), un alternatīvus informācijas iegūšanas līdzekļus. Savukārt, Šumpēters uzsver, ka varas pamat pozīcijas tiek īstenotas caur cilvēku sāncensību par balsīm. S. Hantingtons uzsver, ka sistēma ir demokrātija, kad lēmumu pieņēmēji ir izvēlēti caur taisnīgām, godīgām un pēc noteikta laika notiekošām vēlēšanām, kur kandidāti brīvi sacenšas par balsīm.⁷ Visu triju teorētiku skatījums uz demokrātiju tiek uzskatīts par liberālo demokrātijas aplūkojumu, tādēļ šajā darbā lielāka uzmanība tiks pievērsta tieši mazāk tradicionālajam demokrātijas aplūkojumam, kas ir kļuvis aktuāls tieši pēdējos gadu desmitos, kad daudzās valstīs vairs nevar viennozīmīgi norādīt, ka politiskā situācija valstī ir demokrātija vai kāds no nedemokrātiskajiem režīmiem, piemēram, autoritārisms.

Politikas vārdnīcā demokrātija tiek definēta kā vairākuma vara, kad vairākums pārvalda mazākumu, un vairākumu saprot kā sabiedrības daļu, kas ir lielāka par pusi no visas sabiedrības.⁸ Demokrātijas skaidrojums uzsver, ka, lai valstī būtu demokrātiska iekārta, tai ir jābūt sabiedrības pārvaldītai, nevis viena līdera vadītai valsts iekārtai. Tomēr ne vienmēr valstīs, kurās valdību ievēl tauta, valsts iekārtu var raksturot kā demokrātisku. Vēl viena demokrātijas definīcija skan šādi „demokrātija ir politiskā sistēma, kurā valdības formālais un faktiskais līderis tiek izvēlēts caur regulārām vēlēšanām, un šajās vēlēšanās piedalās vairāki kandidāti un tiek ievēlēti aizklātā balsojuma laikā, kā arī tiesības balsot ir visiem pilngadīgajiem pilsoņiem.”⁹

Modernie demokrātiskie režīmi atbilst četriem kritērijiem: izpildvara un likumdevēja vara ir ievēlēta caur vēlēšanām, kas ir godīgas, atvērtas un taisnīgas; visiem pieaugušajiem ir tiesības vēlēties; politiskās tiesības un brīvības (preses brīvība, organizāciju veidošanas brīvība, iespēja

---

⁷Diamond L. Thinking about hybrid regimes. *Journal of democracy*, 2006, vol.17 no.1, pp. 21-22.

⁸ Mclean I., Mcmillan A. *Concise dictionary of politics*, Oxford University press, 2003, pp.139.

⁹ Dawisha K., Parrott B. *Democratic changes and authoritarian reactions in Russia, Ukraine, Belarus, and Moldova*. Cambridge University press, 1997, pp.40.

kritizēt valdību bez bailēm par iespējamām represijām); ievēlētā vara reāli valda.¹⁰ Šie kritēriji saskan arī ar Roberta Dāla noteiktajiem demokrātijas kritērijiem.

R. Dāls izdala sekojošus kritērijus, kas ir nepieciešami valstij, lai tā tiktu uzskatīta par demokrātiju. Pirmkārt, pilsoņiem jābūt tiesībām ievēlēt viņus pārstāvošas personas. Konstitucionālā kontrole pār lēmumiem, ko pieņem valdība, tiek veikta pateicoties tam, ka pilsoņi ievēl atbildīgās personas. Tādēļ, mūsdienās valstu valdībām ir pārstāvniecisks raksturs. Otrkārt, ir jānotiek brīvām, godīgām, un bieži rīkotām vēlēšanām. Vēlēšanām ir jābūt organizētām pietiekoši bieži, lai nav jāveic piespiedu vēlēšanas, lai valstī būtu demokrātija. Treškārt, iedzīvotājiem ir jābūt tiesībām izteikties. Cilvēkiem nav jābaidās no sodiem, un tiem ir jābūt tiesībām izteikties par jebkuru tēmu, tai skaitā kritizēt valsts amatpersonas, valsts politisko režīmu un valsts ideoloģiju. Ceturtkārt, ir jābūt iespējai iegūt alternatīvus informācijas avotus. Pilsoņiem ir jābūt tiesībām izmantot alternatīvus un neatkarīgus informācijas avotus. Šos avotus nedrīkst kontrolēt nedz valdība, nedz kāda viena politiskā grupa, kas vēlas tādā veidā ietekmēt sabiedrību. Piektkārt, iedzīvotājiem ir jānodrošina asociācijas autonomija. Cilvēkiem ir jābūt iespējām veidot organizācijas, neatkarīgas politiskās partijas un interešu grupas, ko cilvēki veido, lai aizsargātu savas tiesības. Sestkārt, cilvēkiem jānodrošina vispārīgas pilsoniskās tiesības. Tas nozīmē, ka cilvēkiem ir jābūt dotām tiesībām piedalīties brīvās un godīgās vēlēšanās, veidot vēlēšanu kampaņas, tiesības veidot neatkarīgas politiskās organizācijas. Jābūt nodrošinātām arī tiesībām uz citām brīvībām un iespējām, kas ir nepieciešamas efektīvai politisko institūtu darbībai.¹¹ Visi seši Dāla izvirzītie demokrātijas kritēriji palīdz uzturēt demokrātiju un nodrošina iedzīvotājiem nepieciešamās brīvības. Ja iztrūkst kāds no šiem kritērijiem, tad demokrātijas pastāvēšana ir apdraudēta un valstī var izveidoties kāds cits politiskais režīms.

Šobrīd ir ļoti daudzas demokrātiskas valstis pasaulē, tomēr visās no tām nav vienāda demokrātija. Piemēram, Amerikas Savienotās Valstis, Francija, Itālija un Latvija ir demokrātiskas valstis, tomēr to demokratizācijas pakāpe atšķiras¹², un visās no šīm valstīm nav saskatāma identiska demokrātija. Tāpat ir grūti identificēt, kas ir „laba” vai „augstas kvalitātes demokrātija”. Nepastāv arī viens universāls priekšstats par demokrātijas kvalitāti. Pastāv trīs dažādi uzskati par kvalitāti: procedūra: kvalitāte ir rezultāts precīzam, kontrolētam

---

¹⁰Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2, pp.53.

¹¹ Даль Р. О демократии. Аспект пресс, 2000, с. 85.

¹² Map of Freedom in the World. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=15> (Freedom House mājas lapa, aplūkota 15.05.2010.)

procesam, kas rodas saskaņā ar precīzu un atlasītu metožu izmantošanu; saturs: kvalitāti raksturo produkta īpašības; rezultāts: produkta vai pakalpojuma kvalitāte ir tiek noteikta pēc cilvēku apmierinātības ar to.¹³ Kaut arī šādu kvalitātes noteikšanu parasti pielieto mārketingā, raksta autori norāda, ka to var attiecināt arī uz demokrātiju, tādēļ, ka valstī ir svarīga arī procedūra, jo svarīgi kā tiek nodrošināta demokrātija, vai tiek nodrošinātas demokrātijas sniegtās brīvības, vai tās pastāv tikai uz papīra. Procedūra sniedz iedzīvotājiem iespēju novērtēt valdību un tās darbību ar vēlēšanu palīdzību. Katrā valstī ir svarīgs arī saturs, jo tas palīdz iedzīvotājiem izbaudīt plašu tiesību klāstu, un visu to, ko piedāvā demokrātija. Protams, svarīgs ir arī rezultāts, kas rodas no tā kāda demokrātija ir valstī. Demokrātijas kvalitāte var tikt noteikta pēc iedzīvotāju apmierinātības ar demokrātiju valstī, ar to, cik kvalitatīvas ir brīvības un iespējas, ko piedāvā demokrātija kādā konkrētā valstī.

Valstīs, kurās nav demokrātiska valsts iekārta, bieži rodas autoritārs režīms. Politiskajā vārdnīcā ir atrodama sekojoša autoritārisma definīcija „tas ir vadīšanas stils, kad valdnieks prasa bezierunu pakļaušanos no saviem padotajiem. Bieži autoritāriem režīmiem kā sinonīmu izmanto despotismu.”¹⁴ Autoritārajā režīmā tiek kontrolētas tādas jomas kā ekonomika, pilsoniskā sabiedrība, valsts institūti, partijas un nevalstiskās organizācijas, kā arī pastāv vadoņa kults. Šajā režīmā visa vara tiek koncentrēta viena cilvēka vai nelielas cilvēku grupas rokās. Autoritārajam režīmam tiek izdalītas sekojošas pazīmes¹⁵: valsts vadītājs ir pats sevi iecēlis, un gadījumos, kad tiek ievēlēts, tad pilsoņi to nevar atcelt no amata, šajā režīmā nepastāv brīvība veidot politiskās partijas vai organizācijas, lai sacenstos par varu. Kopumā autoritārajā režīmā tiek aizliegts viss, ko atļauj un piedāvā demokrātiska valsts iekārta.

Tā kā mūsdienās daudzu valstu politiskā iekārta vairs nav izteikti demokrātiska, un bieži vien vairāk izskatās pēc autoritārisma, tad svarīgi noskaidrot, kā no demokrātijas atšķiras autoritārisms. Linzs autoritāro valsts iekārta raksturo kā „politisko sistēmu ar limitētu, neatbildīgu politisko plurālismu, bez sīki izstrādātas ideoloģijas, bet ar atšķirīgu mentalitāti, bez plašas vai spēcīgas politiskās mobilitātes, izņemot dažos tās attīstības punktos, un kurā līderis, vai kādas mazas grupas, cenšas realizēt varu, kas ir īstenībā diezgan paredzama un limitēta.”¹⁶ Šajā definīcijā, ko sniedz Linzs, var izdalīt sekojošus aspektus – politisko plurālismu, kas atklāj kādi aktieri darbojas noteiktā režīmā; ideoloģiju, kas pastāv konkrētajā

¹³Diamond L., Morlino L. An overview, Journal of democracy, 2004, vol.15, no.4, pp.21.-22.

¹⁴ Mclean I., Mcmillan A. Concise dictionary of politics, Oxford University press, 2003, pp.30.

¹⁵ Kriegen J. The Oxford companion to politics of the world, Oxford University press, pp.60.

¹⁶Morlino L. Hybrid regimes or regimes in transition? Working paper, September 2008, pp.5.

politiskajā režīmā; mobilitāti, ko var arī raksturot kā iedzīvotāju līdzdalību politiskajā dzīvē; kā arī to, kādas grupas realizē varu šajā režīmā, svarīgas ir arī institūcijas, kas darbojas valstī.

Svarīga ir politiskā līdzdalība vai kā to apzīmē Linzs – mobilitāte, jo tā raksturo politisko iekārtu, kas pastāv valstī. Ja demokrātiskos režīmos iedzīvotāji var brīvi piedalīties politiskajā dzīvē gan paši kandidējot vēlēšanās, gan balsojot, tad nedemokrātiskos režīmos, piemēram, autoritārā iekārtā, tiek pieņemta tāda politika, lai sabiedrība nevarētu brīvi darboties politiskajā arēnā. Svarīgu lomu nedemokrātiskos režīmos ieņem arī rūpīga galveno aktieru atlase, kas var tikt izdalīti institucionālajos aktieros un politiski aktīvajos sociālajos aktieros. Visbiežāk šie aktieri nav politiski atbildīgi, kā tas notiek liberālās demokrātijās, jo šeit vēlēšanas notiek simboliski, lai gūtu atzinību no kontrolētās sabiedrības.¹⁷

1.1. Hibrīda režīma raksturojums un to klasifikācija

Daudzi režīmi mūsdienās, piemēram, Venecuēla, Nigērija, Haiti, nav liberālās demokrātijas, bet arī ne autoritārie režīmi. 2008. gadā *The Economist* par hibrīda režīmiem nosauca 36 valstis.¹⁸ A. Schedlers raksta „Režīmi, kas nav izteikti, un atrodas starp liberālo demokrātiju un slēgto autoritārismu, atrodas „miglas zonā, un šos režīmus iedala dažādi saucot par hibrīda režīmiem.”¹⁹ Hibrīda režīms ir demokrātijas un autoritāra režīma apvienojums, un šādu režīmu esamība nav nekas jauns, tie ir pastāvējuši arī 20. gadsimta 60 un 70 gados, daudzās valstīs. Tiek izdalīti divi pārejas režīmi – diktablanda (pāreja no autoritārā režīma uz demokrātiju, vai arī izveidojoties liberalizētam autoritāram režīmam) un demokradūra (ierobežotā demokrātija).²⁰

Hibrīda režīmi tiek raksturoti kā politiskie režīmi, kas bieži formāli saglabā demokrātiskās procedūras, ieskaitot relatīvi brīvas (ja ne godīgas) vēlēšanas, pieļauj pilsoniskās sabiedrības organizācijas, lai saņemtu ārvalstu atbalstu. Īstenībā šajos režīmos tiek manipulēts ar vēlēšanām, ir vājš parlaments, pašpārliecināta izpildvara, valsts kontrolēti mediji, „plaukst” korupcija un nepastāv neatkarīgas tiesas.²¹ Hibrīda režīmi no malas izskatās pēc demokrātijām, bet tie tikai formāli izmanto kādus no demokrātijas elementiem, kā norāda M.

¹⁷Morlino L. Hybrid regimes or regimes in transition? Working paper, September 2008, pp.5.-6.

¹⁸Economist Intelligence unit's index of democracy 2008, pp.2.

¹⁹Schedler A. The menu of manipulation, *Journal of democracy*, 2002, vol.13, no.2, pp.37.

²⁰Diamond L. Thinking about hybrid regimes. *Journal of democracy*, 2002, vol.13, no.2 pp.23.-24.

²¹Gershman C., Allen M. The assault on democracy assistance, *Journal of democracy*, 2006, pp.37.

Aleksandrs, tad visbiežāk šis elements, ko izmanto hibrīda režīmi ir daudzpartiju sistēmas.²² Bieži hibrīda režīmos vēlēšanās piedalās vairākas partijas, bet īstā sacensību cīņa notiek tikai starp dažām partijām, par kurām jau iepriekš ir zināms, ka tās gūs uzvaru.

Hibrīda režīmu īpatnība ir tajā, ka tiem piemīt kādi demokrātijas raksturojumi un institūcijas, bet nav pārējo, tai pat laikā arī saglabā kādas autoritārisma iezīmes, vai pazaudē kādus demokrātijas elementus, bet iegūst autoritāram režīmam piemītošus elementus.²³ Svarīgi ir zināt kādā veidā rodas režīmi, kas nav demokrātijas, jo tas izskaidro, kādēļ noteiktās valstīs pastāv šie hibrīda režīmi. Visbiežāk tie ir radušies laikā, kad pasaulē ir notikusi liberalizācija, bet pašās valstīs pirms tam ir bijis autoritārs režīms. Pastāv trīs hipotēzes, kas izskaidro šo režīmu rašanos: 1.) režīms radies no iepriekšējās desmitgadēs pastāvošā autoritārisma; 2.) režīms radies no tradicionālā režīma, kā, piemēram, monarhijas vai sultānisma; 3.) režīms radies no iepriekšējās demokrātijas, kurā bija krīze. Autors L. Morlino arī atzīmē, ka var izdalīt arī ceturto hipotēzi, kas gan ir krietni retāk sastopama. Šis režīms ir dekolonizācijas rezultāts, kas nekad nav pārgājis demokrātijā vai autoritārisma.²⁴ Hibrīda režīmi ir pārejas režīmi, jo tie rodas mainoties kādai valsts politiskajai iekārtai. Mūsdienās visbiežāk šis režīmu tips rodas piepildoties pirmajai Morlino izvirzītajai hipotēzei, jo sākoties liberalizācijai daudzas pasaules valstis sāka pāreju no iepriekšējiem režīmiem uz demokrātiju, piemēram, bijušās Padomju Savienības valstis 90. gadu sākumā. Savukārt dekolonizācijas rezultātā par hibrīda režīmiem ir kļuvušas salīdzinoši maz valstu, jo arī koloniju nav bijis liels skaits. Morlino izvirzītās hipotēzes parāda tendenci, kas ir notikusi pēc Aukstā kara laikā saistībā ar valstu demokratizāciju un pāreju uz citiem politiskajiem režīmiem.

Izanalizējot divas valstis, vienu Dienvidamerikā, un otru Āfrikā var labāk izprast, kas vieno dažādas hibrīda valstis. Par vienu no hibrīda režīma valstīm uzskata Venecuēlu, un tiek uzskatīts, ka šīs valsts virzība uz hibrīda režīmu sākās 1999. gadā, kad par prezidentu kļuva Hugo Čavess. Drīz vien tika noteikts, ka pastāv tikai viens likumdošanas orgāns, kā rezultātā Senāts tika likvidēts. Valstī tiek spēcīgi ietekmēta vārda brīvība, tādēļ Freedom House Venecuēlu ir atzinusi par nebrīvu valsti. Šajā valstī tiek apspiesta opozīcija, vēlēšanas ir negodīgas un Čavess arī ir veicis konstitucionālo reformu, lai varētu kandidēt vēlēšanās

---

²² Alexander M. Democratization and hybride regimes: Comparative evidence from southeast Europe, Harvard University, November 2008, pp.930.

²³Morlino L. Hybrid regimes or regimes in transition? Working paper, September 2008, pp.7.

²⁴Turpat, pp.7.

vēlreiz pēc savu pilnvaru beigām.²⁵ Otrs hibrīda režīma piemērs ir Tanzānija, un šo valsti Ekmans uzskata par postautoritāru valsti, jo pirms tam šajā valstī politiskā iekārta ir bijusi autoritārisms, un šobrīd tā ir kļuvusi par hibrīda režīmu. Opozīcija šajā valstī ir ļoti vāja un sadalīta, vēlēšanas notiek neregulāri, politiskajā dzīvē un vēlēšanās pārsvarā dominē viena partija – CCM. Arī partiju veidošana ir apgrūtināta, jo tās nedrīkst tikt veidotas uz reliģiskās, etniskās vai pat reģionālas bāzes. Valstī tiek ierobežotas arī nevalstiskās organizācijas.²⁶ Abas valstis var tikt raksturotas ar vāju opozīciju, kas tādējādi ir neefektīva, jo tā nespēj piesaistīt vēlētājus, lai gan, protams, opozīcijas darbošanos traucē pastāvošā politiskā vara. Politiskā sāncensība šajās valstīs ir vāja, jo Ekmans savā rakstā minēja, ka abās valstīs vēlēšanās palielinās starpība starp uzvarētāju un tā sekotājiem. Abās valstīs būtībā pastāv vienas partijas sistēma, tiek ierobežota masu mediju darbība un arī nevalstisko organizāciju darbība. Tādēļ salīdzinot šīs pēc vēsturiskās pieredzes, un dažādiem citiem aspektiem dažādas valstis, nākas secināt, ka tām ir arī nozīmīgas kopīgas iezīmes, kas abas valstis padara par hibrīda režīma valstīm.

Gluži tāpat kā pastāv dažādi autoritāro režīmu tipi, pastāv arī dažādi hibrīda režīmu tipi. Viens no pirmajiem autoriem, kas saskārās ar hibrīda režīmiem ir bijis Finers, kad pētīja „fasāžu demokrātijas” (*facade democracies*) un šķietamās demokrātijas (*quasi – democracies*), kas ir diezgan līdzīgas autoritārajiem režīmiem. Šķietamās demokrātijās netiek augsti vērtētas pilsoņu un politiskās tiesības, tādējādi iztrūkst arī politiskā konkurence. Tiek izdalītas arī nepietiekamās demokrātijas (*defective democracies*), kuras dalās trijās daļās – sevišķās (*exclusive democracies*), *domain* demokrātijas un aprobežotās demokrātijas (*illiberal democracies*). Sevišķās demokrātijas piedāvā ierobežotas garantijas, īpaši rūpējoties par politiskajām tiesībām. *Domain* demokrātijās spēcīgas grupas ierobežo ievēlēto līderu autonomiju, savukārt aprobežotajās demokrātijās tikai daļēji tiek nodrošinātas cilvēktiesības.²⁷

Pastāv arī citu autoru hibrīda režīmu tipu klasifikācija. Piemēram, autors Daimonds piedāvā četras hibrīda režīmu kategorijas: vēlēšanu hegemonijas autoritārais režīms (*hegemonic electoral authoritarian*); konkurējošais autoritārisms (*competitive authoritarian*); vēlēšanu demokrātija (*electoral democracy*); un atlikušie – divdomīgie režīmi. Visi šie režīmi paredz minimālas cilvēktiesību garantijas. L. Daimonds vēlēšanu demokrātijas neuzskata par

²⁵ Ekman J. Political participation and regime stability: a framework for analyzing hybride regimes, SAGE, pp.21.-22.

²⁶ Turpat, pp.14.-15.

²⁷ Morlino L. Hybrid regimes or regimes in transition? Working paper, September 2008, pp.8.-9.

liberālajām demokrātijām, kā atzīmē L. Morlino, tad Daimondam Lielbritānija ir liberāla demokrātija, bet ne vēlšanu demokrātija, kamēr Freedom House Lielbritāniju uzskata gan par liberālu, gan vēlšanu demokrātiju.²⁸ Ne tikai Morlino un Daimondam atšķiras vienas un tās pašas valsts klasifikācija, arī citi autori vienas un tās pašas valstis pieskaita pie dažādiem hibrīda režīmu tipiem, un tādēļ bieži ir diezgan grūti valstis sakārtot noteiktās kategorijās.

L. Morlino norāda „Hibrīda režīmiem nav svarīgāko nedemokrātisko režīmu īpašību, tai pat laikā tiem arī nepietiek minimālo īpašību, lai tos pieskaitītu pie demokrātijām.” Viņš ir formulējis savu hibrīda režīma klasifikāciju, iedalot valstis divās kategorijās: aizsargājošā demokrātija (*protected democracy*) un ierobežotā demokrātija (*limited democracy*). Aizsargājošajā demokrātijā tiek likti šķēršļi iedzīvotāju brīvai balsošanai, balsis tiek skaitītas pēc iepriekš noteikta plāna. Ierobežotajā demokrātijā ir formāli izveidota vēlšanu procedūra, un pastāv daudzpartiju sistēma valstī, tomēr nav efektīvas opozīcijas, kas ir svarīga demokrātiskās valstīs. Šajā režīmā arī netiek garantētas cilvēktiesības, un pastāv mediju monopols. Morlino izdala arī demokrātija bez likumdošanas (*democracy without law*), kurā pastāv plaši izplatīta nelikumība, kurā valsts nenodrošina leģitīmas vēlšanas, kā arī neaizsargā cilvēktiesības.²⁹ Ierobežotā demokrātija, ko izdala Morlino ir diezgan līdzīga Finersa aprobežotajai demokrātijai, tieši cilvēktiesību aspektā, savukārt aizsargājošajā demokrātijā tāpat kā Finersa domain demokrātijā tiek kontrolēta politisko līderu darbība.

Viltotā demokrātija (*pseudodemocracy*) jeb hibrīda režīms nav pilnīgi demokrātisks un arī ne autoritārs. Var atsevišķi izdalīt sekojošus režīmus – politiski slēgtais (*politically closed*) un vēlšanu autoritārais (*electoral authoritarian*) režīms. Vēlšanu autoritāro režīmu var iedalīt sāncensības autoritārajā režīmā (*competitive authoritarian*) un nesāncensīgajā (*uncompetitive*) vai hegemonijā (*hegemonic*). Šiem četriem režīmiem pievienojas vēl viens – neskaidrie režīmi (*ambiguous regimes*).³⁰ Savukārt Levitskis un Veijs izdala šādus hibrīda režīmus – semidemokrātija (*semidemocracy*); virtuālā demokrātija (*virtual democracy*); maigais autoritārisms (*soft authoritarianism*); semiautoritārisms (*semi – authoritarianism*) un Freedom House minētais daļēji brīvais režīms (*partly free*), kā arī vadītā demokrātija (*guided democracy*).³¹ Apkopojot dažādu autoru hibrīda režīmu klasifikāciju nākas secināt, ka dažādiem autoriem ir arī atšķirīga hibrīda režīmu klasifikācija, tomēr vairākiem autoriem

²⁸ Diamond L. Thinking about hybrid regimes. Journal of democracy , 2002, vol.13, no.2, pp.25.-29.

²⁹Morlino L. Hybrid regimes or regimes in transition? Working paper, September 2008, pp.10.

³⁰Diamond L. Thinking about hybrid regimes. Journal of democracy , 2002, vol.13, no.2, pp.25.

³¹Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy , 2002, vol.13, no.2, pp.51.-52.

sakrīt ne tikai režīma nosaukums, bet arī tā raksturojums, kas tiek attiecināts kādam konkrētam hibrīda režīma tipam. Daudzie hibrīda režīmu tipi apgrūtina izpēti, jo bieži vien viena un tā pati valsts dažādu autoru skatījumā tiek pieskaitīta pie atšķirīgiem tipiem.

Pie hibrīda režīmiem tiek minēti arī demokrātijas dublieri, kurus I. Krastevs raksturo „demokrātijas dublieri sevi pasniedz nevis kā alternatīvu demokrātijai, bet gan kā reālu demokrātijas iemiesojumu. Demokrātijas dublieri mēģina radīt politisko režīmu, kas imitē demokrātiskas institūcijas, bet īstenībā cenšas ierobežot mēģinājumus veidot politisko plurālismu.”³² Demokrātijas dublieri nav viens no demokrātijas paveidiem, bet gan viens hibrīda režīmiem, ko vislabāk šobrīd raksturo tādas valstis kā Venecuēla un Krievija.

Vēl viens no hibrīda režīmu tipiem ir konkurējošais autoritārisms (*competitive authoritarianism*), ko uzskata par daļēju jeb samazināto demokrātijas formu un bieži uzskata, ka šis režīms sevī iekļauj daudzus citus hibrīda režīmus, lai gan šis uzskats ir nepareizs. Konkurējošajā autoritārisma režīmā formālās demokrātiskās institūcijas tiek izmantotas, lai gūtu un pielietotu politisko ietekmi. Šajā režīma veidā regulāri notiek vēlēšanas un tās ir brīvas no masveida krāpšanās, tomēr tiek ļaunprātīgi izmantoti valsts resursi, neatzīst pretējo uzskatu mediju reportāžās, moka vēlēšanu sāncenšus un to atbalstītājus, un dažos veidos manipulē ar vēlēšanu rezultātiem. Opozīcijas dalībniekus mēdz arestēt, izsūtīt trimdā, vai pat nogalināt, tādēļ šādu režīmu nevar uzskatīt par demokrātiju.³³

Konkurējošais autoritārisms var tikt raksturots kā deleģētā demokrātija (*delegative democracy*), ko Guillermo O' Donells raksturo ar zemu horizontālās atbildības līmeni, un tam ir minimāli demokrātijas standarti.³⁴ Konkurējošais autoritārisms ir izveidojies trijos dažādos veidos pagājušā gadsimta 90. gados. Viens no šī režīma izveides veidiem, ir sagrūstot full – blown autoritārajam režīmam, kas ir bijis uzspiests valstij no ārpuses. Šādā politiskajā režīmā pastāv vāja opozīcija un tas izveidojas Āfrikas valstīs. Otrais veids, ir sagrūstot vienam autoritārajam režīmam radās nepieciešamība izveidot jaunu, konkurējošo autoritāro režīmu. Šajā veidā trūkst demokrātisko tradīciju un sabiedrība rada iespējas ievēlētajai valdībai rīkoties autokrātiski. Otrais veids pastāv post komunistiskajās valstīs kā Armēnija, Krievija, Serbija. Trešais veids rodas, kad konkurējošais autoritārisms izveidojas sabrūkot demokrātijai. Valstī parasti pastāv dziļa un ilga politiskā un ekonomiskā krīze, kuras rezultātā brīvi ievēlēta

³²Krastev I. Democracy's "doubles", Journal of democracy, 2006, vol.17, no. 2, pp.53.-54.

³³ Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2, pp.52.-53.

³⁴ Turpat, pp. 53.

valdība grauj demokrātiskās iestādes. Šī tipa piemērs ir Peru.³⁵ Konkurējošā autoritārisma izveides veidi ir līdzīgi paša hibrīda režīma jeb viltotās demokrātijas izveidei, jo apstākļi, kuros ir veidojies autoritārais režīms ir līdzīgi (pāreja no autoritārā režīma, vai demokrātija, kurā iepriekš ir bijusi politiska krīze.) To varētu skaidrot ar to, ka daudzi hibrīda režīmi ir ļoti līdzīgi, tos atšķir vien noteiktas nianšes un izpausmes konkrētās valstīs.

Konkurējošā autoritārisma vadošā partija ir monopolizējusi politisko arēnu, izmantojot spaidus, kā arī mediju kontroli, lai noliegtu opozīcijas partijas un novērstu jebkādas iespējas konkurēt ar esošo varu.³⁶ Viens no konkurējošā autoritārisma piemēriem ir Krievijas Federācija, ko šim hibrīda režīmam pieskaita L. Daimonds, S. Levitskis un arī A. Veijs pētot valstī radušos situāciju pēc Padomju Savienības sabrukuma.

J. Ekmans izvirza kritērijus pēc kuriem atšķirt hibrīda režīmus no citiem politiskajiem režīmiem. Šie kritēriji ir sekojoši: pirmais kritērijs ir vēlēšanas, jo demokrātiskās valstīs tās ir brīvas un godīgas, savukārt hibrīda režīmos vēlēšanas tiek izmantotas, lai izpildvarai piešķirtu legimitāti, tātad, lai notiktu „sāncensība”. Vēlēšanas šajos režīmos notiek regulāri neskatoties uz to, ka tiek manipulēts ar vēlēšanu rezultātiem. Otrais kritērijs ir korupcijas apmērs, jo korupcija ir kopīga iezīme visiem hibrīda režīmiem, jo lielais korupcijas apjoms visās sfērās traucē attīstīties demokrātiskam režīmam. Trešais kritērijs, kas norāda uz to, ka kāda valsts ir hibrīda režīms ir valdības funkcionēšanas trūkums jeb iedzīvotāju nespēja ietekmēt valdības politiku. Tautas nespēja kontrolēt valdību raksturo hibrīda režīmus un atdala tos no demokrātiskām valstis iekārtām. Hibrīda režīmos parlaments funkcionē un ir vājš, tomēr tas var kalpot kā platforma opozīcijai. Kā ceturto kritēriju Ekmans min preses brīvību, jo hibrīda režīmos tā tiek kontrolēta. Piektais kritērijs, lai noteiktu vai kādā valstī ir hibrīda režīms ir jāpēta tiesas varas neatkarība no valdības. Hibrīda režīmi sevī ietver formālo tiesu varas neatkarību un nepilnīgu izpildvaras kontroli.³⁷ Visi pieci hibrīda režīmus raksturojošie kritēriji būtībā izriet no R. Dāla izvirzītajiem demokrātijas kritērijiem, atšķirība ir tikai tajā, ka Dāla kritēriji hibrīda režīmos netiek izpildīti. Ja Dāla kritēriji raksturo demokrātiju, tad Ekmana kritēriji palīdz atklāt hibrīda režīmus, kas ir „maskējušies” zem demokrātijas. Parasti hibrīda režīmos piepildās visi pieci Ekmana izvirzītie kritēriji, jo arī iepriekšminētajās valstīs Venecuēlā un Tanzānijā notiek vēlēšanas, bet šie režīmi nav

---

³⁵ Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2, pp.60.

³⁶ Diamond L. Thinking about hybrid regimes. Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2., pp.25.

³⁷ Ekman J. Political participation and regime stability: a framework for analyzing hybride regimes, SAGE, pp.12.

daudzpartiju, abās valstīs ir augsts korupcijas līmenis, preses brīvība tiek apspiesta, un arī tiesu vara nav neatkarīga no izpildvaras.

Valstīs, kuras ir hibrīda režīmi, notiek regulāri vēlēšanas un to periodiskums parasti ir noteikts valsts konstitūcijā, tajās piedalās valsts pilsoņi, un savā starpā konkurē vairākas partijas vai kandidāti. Vienīgais izņēmums, kas šīs valstis padara par nedemokrātiskām, un par hibrīda režīmiem, ir tas, ka tajās vēlēšanu rezultāti netiek skaitīti objektīvi, tiek veikti daudzi pārkāpumi vēlēšanu laikā un konkurence kandidātiem vai partijām nav vienlīdzīga. Otrs ļoti būtisks aspekts ir liels korupcijas īpatsvars valstī, jo šīs valstis ir uzsākušas un bieži vēl nepabeigušas pāreju no kāda cita režīma uz demokrātiju, tādēļ iepriekšējā režīmā iesakņojusies korupcija vēl arvien piemīt arī jaunajam režīmam, kā tas ir, piemēram, Venecuēlā vai Tanzānijā. Hibrīda režīmos korupcija pastāv gan tiesu varā, gan starp politiskajām partijām un valsts ierēdņiem, gan arī privātajā sektorā, un tā, kā korupcija skar tik plašu valsts sfēru, tad tas traucē ne tikai, piemēram, tiesu sistēmas godīgai darbībai, bet arī, piemēram, nereti ietekmē arī izpildvaras pieņemtus likumus.

Demokrātiskās valsts iekārtās valdība ir tautas vēlēta, tādēļ iedzīvotāji spēj ietekmēt valsts politiku, bet hibrīda režīmos, tas netiek īstenots. Notiek vēlēšanas, tajās piedalās partijas, pilsoņi nobalso par piedāvātajiem kandidātiem, tomēr bieži tie ir tikai pāris kandidāti vai dažas partijas, kas piedalās, nepastāv opozīcija un tādā veidā vēlētajiem netiek dota iespēja ietekmēt valdību, tiek ievēlēti nevis tie, ko vēlētos redzēt paši valsts iedzīvotāji, bet gan tiek, kas piedāvāti. Opozīcija ir ārkārtīgi svarīga demokrātiskā valsts iekārtā, bet hibrīda režīmos tā praktiski nepastāv. Preses brīvība ir vēl viens demokrātiskai valsts iekārtai piemītošs elements, un ja tā tiek kontrolēta vai pastāv cenzūra, tas nozīmē, ka valsts iekārta vairs nav demokrātiska. Hibrīda režīmos pastāv noteikta vārda brīvība, jo žurnālisti var rakstīt par visdažādākajām tēmām, bet tie nedrīkst negatīvi izteikties par valsts valdību, prezidentu, politisko iekārtu un daudzām citām lietām, kas kaut kādā veidā var ietekmēt valsts autoritāti vai prestižu. Ja hibrīda režīmos žurnālisti raksta par šādām tēmām tie tiek dažādi ietekmēti sākot ar atlaišanu, iebiedēšanu un nereti pat slepkavībām. Hibrīda režīmos arī pulcēšanās tiesības un nevalstisko organizāciju veidošana ir ierobežota, un tiek bieži tiek pieņemti dažādi likumi, lai ierobežotu ne tikai politisko partiju veidošanos, bet arī nevalstisko organizāciju veidošanos. Tiesu varas neatkarība no valsts varas tiek uzskatīta par ārkārtīgi svarīgu elementu demokrātiskās iekārtās, savukārt hibrīda režīmos, tā tiek ietekmēta no valdības puses un nespēj pilnvērtīgi darboties. Tiesu varas darbību un neatkarību ietekmē arī liels korupcijas apjoms hibrīda režīmos.

Izpētot piecus Ekmana hibrīda režīmam nepieciešamos kritērijus nākas secināt, ka tie skaidri nodala hibrīda režīmus no demokrātiskām valsts iekārtām. Hibrīda režīma vērtēšanas kritēriji, ko piedāvā Ekman saskan arī ar Levitska un Vejsa izvirzītajiem demokrātisko nesaskaņu laukiem. Tikai šajā izpētē autori pret nostāda hibrīda režīmiem nevis demokrātiju, bet gan autoritārismu, jo hibrīda režīmi atrodas starp demokrātiju un autoritārismu, tādēļ ir svarīgi noskaidrot atšķirību arī starp hibrīda režīmiem un autoritārismu. Autori S. Levitskis un L. A. Vejs izdala četrus demokrātisko nesaskaņu (contestation) laukus, kas rodas hibrīda režīmos un autori ir izvēlējušie vienu no hibrīda režīmiem – konkurējošo autoritārismu. Šie lauki parāda, ka konkrētās valstīs tiek pārkāpti demokrātiskie principi, bet tajās tomēr nepastāv arī autoritārisms. Pirmais ir vēlēšanu lauks, un tas ir viens no svarīgākajiem laukiem. Autoritāros režīmos vēlēšanas nepastāv vai nav sāncensīgas. Opozīcijas partijas ir izslēgtas vai diskvalificētas no sāncensības vēlēšanās, bet šo partiju līderi bieži tiek apcietināti. Opozīcijas partijas arī nevar piedalīties valsts politikā. Savukārt konkurējošā autoritārisma vēlēšanu process var tikt raksturots kā valsts varas nelikumīga izmantošana, pastāv neobjektīvas mediju reportāžās, nav caurspīdīguma. Šajā režīmā vēlēšanas tiek regulāri ietekmētas, lai gan opozīcijas partijas un kandidāti arī sacenšas par vēlēšanu balsīm. Vēlēšanu novērotāju klātbūtne neļauj veikt lielu vēlēšanu krāpšanu, kaut arī šajā režīmā tā notiek, jo noteikt manipulācija ar vēlēšanu rezultātiem. Par piemēru šim režīmam var minēt Peru.³⁸

Otrais lauks – likumdošanas vara, kas autoritārajos režīmos vai nu nepastāv vispār, vai arī tiek ietekmēta no vadošās partijas puses. Savukārt konkurējošā autoritārisma likumdošanas vara ir relatīvi vāja, un reizēm to izmanto opozīcija, lai varētu atmaskot esošo režīmu, kaut arī tas izdodas retos gadījumos. Trešais lauks, kurā rodas nesaskaņas ir tiesu sistēmas lauks. Konkurējošā autoritārisma no valdības puses bieži tiek pakļautas tiesas un tiesneši, tādēļ bieži to darbība ir apšaubāma, jo tiek ietekmēta ar kukuļdošanu un izspiešanas palīdzību. Tiesu vara hibrīda režīmos nav caurspīdīga, bieži notiek kukuļdošanas mēģinājumi.³⁹

Visbeidzot, ceturtais lauks ir masu mediji, jo arī šajā laukā konkurējošā autoritārisma rodas nesaskaņas. Masu mediji pilnīgi autoritāros režīmos ir valstij piederoši, spēcīgi cenzēti un arī tiek sistemātiski represēti. Galvenie televīzijas kanāli, radio stacijas un laikraksti pieder valstij, pārējos vai nu aizliedz ar likumu, vai arī likvidē. Žurnālisti, kas provocē valdību riskē

---

³⁸ Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2, pp.54.-55.

³⁹ Turpat, pp.55.-57.

ar nonākšanu apcietinājumā, deportāciju vai pat slepkavību. Pretēji ir konkurējošajā autoritārajā režīmā neatkarīgie mediji ir diezgan ietekmīgi un žurnālistus bieži uzskata par svarīgām opozīcijas figūrām. Izpildvara cenšas neatkarīgos medijus apspiest, izmantojot izsmalcinātākus paņēmienus, kā tie tika izmantoti autoritārajos režīmos, piemēram, ar kukuļošanu, ierobežojot masu mediju likumus, spilgts piemērs ir Krievijas Federācija. Svarīgi, ka masu mediji bieži spēlē sargsuņa lomu valdības noziegumu izpētē un atklāšanā. Tādēļ masu mediju loma hibrīda režīmos ir divējāda, jo no vienas puses tie tiek apspiesti un dažādi ierobežoti, bet no otras puses daži neatkarīgie mediju turpina vai vismaz mēģina darboties neatkarīgi.⁴⁰ Tādēļ bieži valstīs, kurās rodas problēmas ar demokrātijas elementiem, piemēram, vārda brīvība, tiesu varas neatkarība, brīvas un godīgas vēlēšanas, un tie iztrūkst vai netiek ievēroti, valstīs politiskā iekārta mainās uz nedemokrātisku un nav obligāti valsts politiskajai iekārtai jāklūst par autoritāru, tā var pāriet kādā no hibrīda režīmiem.

Levitskis un Vejs norāda, ka raksturojot hibrīda režīmus autori bieži pieļauj divas kļūdas. Pirmkārt, hibrīda režīmus vērtējot pakļaujas demokratizācijas aizspriedumiem, piemēram, šos režīmus raksturo kā ieilgušu pāreju uz demokrātiju. Otrkārt, necenšas izskaidrot svarīgas atšķirības starp režīmu tipiem, un raksturo tos kā atlikušos tipus.⁴¹ Daudzos autoru rakstos nākas saskarties ar to, ka hibrīda režīmi pastāv tādās valstīs, kurās demokrātiskais process ir nesen sācies, vai arī jau ir diezgan ieildzis. Daži no hibrīda režīmiem ir visai līdzīgi pēc veidojošiem elementiem, un tādēļ autori šos tipus bieži apvieno, neizdalot atsevišķi, tādā veidā apgrūtinot valstu izdalīšanu konkrētos režīmu tipos un valstu izpēti.

Hibrīda režīmiem ir arī zināmas vājās puses, piemēram, vājā vai neefektīvā politiskā opozīcija. Opozīcijas neesamība padara vēlēšanas „drošas”, jo tādā veidā ir zināms aptuvenais vēlēšanu iznākums. Hibrīda valstīs ir vāja politiskā sāncensība, tas noved pie novājinātas institucionālās atbildības. Hibrīda režīmos trūkst mijiedarbības starp ierindas pilsoni un opozīcijas partijām.⁴² Opozīcija ir tā, kas palīdz veiksmīgi darboties demokrātijai, kā arī neeksistē autoritārajos režīmos un, ja tā būtu saliedēta un aktīva, tā varētu ietekmēt politisko virzību arī šādos režīmos. Hibrīda režīma valstīs bieži rodas situācijas, kas opozīcija vairs netic, ka iespējamās izmaiņas valsts politikā, tādēļ arī aktīvi neiesaistās politiskajā

---

⁴⁰Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2, pp.54.-57.

⁴¹Turpat, pp.51.

⁴²Ekman J. Political participation and regimes stability: a framework for analyzing hybride regimes, pp.25.

konkurencē, necenšas mobilizēt arī vēlētājus, kā tas notiek, piemēram, Tanzānijā.⁴³ Opozīcijas nerīkošanos var ietekmēt dažādi aspekti, piemēram, tas, ka kādā valstī jau ilgstoši opozīcija nespēj neko ietekmēt, un visa valsts vara ir centralizēta.

Darba empīriskajā daļā tiks skatīta Krievijas Federācijas valsts politiskā iekārta, un tiks aplūkots vai tā pieder kādam no hibrīda režīma tipiem vai tā tomēr ir demokrātiska valsts, jo Krievijas politiskā iekārta konstitūcijā ir noteikta kā demokrātija. Lai varētu veiksmīgi izvērtēt vai Krieviju var pieskaitīt hibrīda režīma valstīm tiks izmantoti Ekmana pieci izvirzītie kritēriji: vēlēšanas, korupcijas apjoms, valdība un tās darbība, preses brīvība (tai skaitā pulcēšanās brīvībai), kā arī tiesu varas neatkarībai no valdības. Tiks arī noteikts kādi apstākļi ir ietekmējuši konkrētā režīma izveidi Krievijā, jo tas palīdzēs izprast radušos situāciju šajā valstī. Autoru S. Levitska un L. A. Veija izdalītie kritēriji, kas raksturo konkurējošo autoritārismu, kas ir viens no hibrīda režīmu tipiem, palīdzēs dziļāk izpētīt hibrīda režīma esamību vai neesamību Krievijas Federācijā. Darba autore ir nolēmusi empīriskajā daļā pārbaudīt tikai vienu no hibrīda demokrātijas tipiem, jo dažādi autori piedāvā dažādu hibrīda demokrātijas tipu klasifikāciju, un tie bieži pārklājas. Šajā darbā tiks aplūkots konkurējošais autoritārisms, jo tas ir viens no plašākajiem hibrīda režīmu tipiem, kā arī iepriekš apskatītie autori pētījuma valsti Krieviju ir atzinuši tieši par šāda hibrīda režīma valsti. Izpētot gan Ekmana kritērijus, gan Levitska un Veija kritērijus attiecībā pret pētāmo valsti – Krieviju, būs vieglāk izpildīt izvirzīto darba mērķi.

---

⁴³ Ekman J. Political participation and regimes stability: a framework for analyzing hybride regimes, SAGE, pp.26.

Krievijas politiskā iekārta

2.Vēlēšanu situācija Krievijā

Vēlēšanu sistēmai ir jābūt tādai, lai pārstāvētu visus iedzīvotāju slāņus, bet tai pat laikā arī tai ir jāatspoguļo paši spējīgākie, gudrākie vadītāji. Tomēr, šādu situāciju radīt ir visai grūti, bet līdzsvaram starp vienu un otru pusi noteikti jārod katrā demokrātiskā valstī, jo vēlēšanas ir nozīmīgas ne tikai parlamenta veidošanā, bet arī pilsoņu gribas izteikšanai caur vēlēšanām.

Pēdējos gados Krievijas vēlēšanu likumdošanā ir veiktas vairākas izmaiņas. Tomēr šīs izmaiņas ir novedušas pie tā, ka parlamenta formēšana ir nokļuvusi zem izpildvaras kontroles, kuras priekšgalā ir valsts prezidents.⁴⁴ Šāda situācija liecina par to, ka parlaments, kuru sastāda no partijām ievēlēti cilvēki, nespēj aizstāvēt sabiedrības intereses, lai gan tieši šī iemesla dēļ tika balsots par konkrētām partijām un konkrētiem cilvēkiem. Diezgan neiespējami ir vienam prezidentam pārstāvēt visas sabiedrības intereses. Tādēļ tiek veidotas dažādas politiskās partijas, kas pārstāv visus sabiedrības slāņus, nevis tikai dažus, kurus pārstāvēt ir visizdevīgāk un vieglāk. Šobrīd Krievijā ir situācija, kad parlamentā nonāk tikai dažas partijas, kuras bieži tiek saistītas ar Kremli, un pēdējos gados ir vērojama tendence, ka daudzas labējas partijas nemaz nenonāk parlamentā.

Ir notikušas ievēlēšanās izmaiņas Valsts domē, jo līdz 2003. gadam Domē varēja tikt ievēlētas personas, kas ir bezpartejiskas, tagad var tikt ievēlēti kandidāti, kas ir kādas partijas sarakstos. Otrās izmaiņas notika saistībā ar to, ka vairs nevar balsot „pret visiem”. Pēc šo izmaiņu ieviešanas sabiedrība bija neapmierināta, jo uzskatīja, ka šāda balsošana parādīja reālo iedzīvotāju attieksmi pret politiku un varu valstī.⁴⁵ Šīs izmaiņas, kas ir veiktas pēdējo desmit gadu laikā ir krietni apgrūtinājušas rietumniecisko uzskatu partiju nonākšanu Krievijas domē. Pašlaik Krievijas Federācijā ir proporcionālās vēlēšanas, lai iekļūtu Valsts domē. Šī sistēma paredz, ka ir jāpārvar procentuālā barjera, lai varētu iekļūt Valsts domē. Vēl līdz pat 2003. gada Valsts domes vēlēšanām procentuālā barjera ir bijusi tikai 5%, bet jau kopš 2007. gada tā ir pacelta līdz pat 7%. Tas tika darīts, lai šādā veidā nepieļautu mazo partiju iekļūšanu valdībā, kas traucētu parlamenta darbaspējām un mazinātu parlamenta sadrumstalotību. Jevgēnijs Jasins raksta, ka šajā situācijā labākus apstākļus saņems „valsts partija”, kurai būs labākas iespējas monopolizēt parlamentu.”⁴⁶ Kaut arī šādus izteikumus Jevgēnijs Jasins ir

⁴⁴ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 132.

⁴⁵ Кууси О., Смит Х. *Россия 2017: три сценария*, 2007, с.32.

⁴⁶ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 136.

izteicis 2005.gadā, tie lieliski atspoguļo šīs dienas situāciju, kad arī 2007. gada Valsts domes vēlēšanās uzvarēja tā saucamā „valsts partija” „Vienotajā Krievijā” (*Единая Россия*). Izmaiņas vēlēšanu likumā, kas saistās ar aizliegumu balsot „pret” noteikti tika veiktas, lai iedzīvotājiem nebūtu iespējams izteikt savu negatīvo viedokli par politiķiem. A. Poļitkovska ir uzskatīja, ka tie, kas agrāk pirms likuma ieviešanas ir balsojuši „pret” ir bijuši patiesākie demokrāti.⁴⁷ Savukārt izmaiņas par 7% ieviešanu parlamentā liedz iekļūt Krievijas demokrātiskajām partijām „Ābols” (*Яблоко*) un „Labējo spēku savienībai” (*Союз правых сил*). Šo augsto procentu barjeru uzskata par vienu no augstākajām pasaulē (Polijā arī ir 7%, bet Turcijā pat 10%).⁴⁸ Uzreiz pēc Putina otrreizējās ievēlēšanas, bijušais prezidents savā runā atzīmēja, ka ir jāpāriet uz „atvērtajiem” partiju sarakstiem, kad vēlētājs var balsot par viņam visvairāk simpatisējošo partiju, atzīmējot arī viņam patīkošos kandidātus.”⁴⁹

Vladimira Putina režīms ir ieviestas vēl dažas korekcijas, kā, piemēram, apgabalu gubernatoru vēlēšanas ir kļuvušas centralizētas, kas nozīmē, ka gubernatori tiek iecelti, vairs nav tiešo gubernatoru vēlēšanu. „Līdz ar gubernatoru vēlēšanu pārtraukšanu, prezidenta administrācija ir praktiski likvidējusi varas sadali Krievijā.”⁵⁰ Arī autonomo republiku prezidentu vēlēšanas vairs nav tiešas. Divas lielākās valsts pilsētas Maskava un Sanktpēterburga arī skaitās autonomi apgabali, un tas nozīmē, ka to mērus neievēl iedzīvotāji, bet gan nominē Vladimirs Putins un apstiprina konkrētās pilsētas Dome.

Bieži tiek uzskatīts, ka Putina pārvalde kļuva par pierādījumu varas personifikācijai, kura nevar netiekties pie vēlēšanu pārvaldīšanas, jo tas ir vienīgais veids, kā garantēt sev iespēju arī turpmāk atrasties vietā, kurā tā ir pašlaik.⁵¹ Tomēr, var novērot, jo vairāk valdošā komanda cenšas iejaukties vēlēšanu gaitā, jo vairāk tā liek šaubīties par savu leģitimitāti. Piemēram, pagājušās Valsts domes vēlēšanas, kas notika 2007. gada 2. decembrī atklāja, kas notiek uz Krievijas politiskās skatuves. Viena no vadošajām partijām „Vienotā Krievijā” (*Единая Россия*), kurai pat nav bijis politiskās programmas, apgalvoja: „Mūsu plāni, ir Putina plāni”.⁵² Un nebija nekāds pārsteigums, ka tieši šī partija vinnēja vēlēšanās, jo tāpat kā 1999. gadā, kad Luškovava – Primakova partija „OBP” centās gūt uzvaru, Putins deva diezgan skaidrus mājienu par kuru partiju jābalso.⁵³ Arī šoreiz bija pilnīgi skaidrs, kam piederēja

⁴⁷ Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007, 45. lpp.

⁴⁸ Laverty N. Limited choices: Russian opposition and the 2007 Duma election. Heldref Publications, pp.363.

⁴⁹ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 132.

⁵⁰ Турпат, с. 345.

⁵¹ Коллектив авторов. *Трудности перехода: демократия в России*. Неостром, 2004, с. 40.

⁵² RTV International. *Особое мнения*. (Politiski analītisks raidījums, skatīts 23.11.2007.)

⁵³ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 132.

Vladimira Putina simpātijas. Partijas „Vienotā Krievija” uzvaru nevajadzētu saistīt tikai ar to, ka šī partija simpatizēja Vladimiram Putinam, jo daudzie vēlēšanu novērotāji arī atzīmēja šo vēlēšanu laikā daudzos pārkāpumus, kas ir notikuši vēlēšanās: neprecizitātes vēlētajū sarakstos, vēlētajū piespiešanu, un daudzus citus pārkāpumus, tai skaitā arī kukuļdošanu.⁵⁴

Viens no lielākajiem konkurentiem Kremļa atbalstītajai partijai noteikti bija „Krievijas Komunistiskā partija” (*Коммунистическая партия России*), kas ir nedaudz vairāk labēja, un ir pretspēks „Vienotajai Krievijai” (*Единая Россия*). Šajās vēlēšanās vēl piedalījās Vladimira Žirinovska vadītā „Krievijas liberāldemokrātiskā partija” (ЛДПР), „Krievijas apvienotā demokrātiskā partija Ābols” (*Российская объединенная демократическая партия Яблоко*), „Krievijas apvienotā demokrātiskā partija „Taisnīgā Krievija” (*Справедливая Россия*), „Lebējo spēku apvienība” (*Союз правых сил*) un daudzas citas. Kopumā šajās vēlēšanās piedalījās 11 partijas.⁵⁵

Tomēr, jau pirms bija notikušas šīs vēlēšanas Krievijas politiskie analītiķi jau iepriekš prognozēja, ka lielāko balsu skaitu iegūs „Vienotā Krievija”. Rietumu politiskie analītiķi vairāk bija vēlējušies, lai Krievijas Valsts domes priekšgalā nonāktu tādas partijas kā „Krievijas apvienotā demokrātiskā partija Ābols” (*Российская объединенная демократическая партия Яблоко*) un „Lebējo spēku apvienību” (*Союз правых сил*). Šīs politiskās partijas ir daudz vairāk eiropeiski domājošas, atbalstošas demokrātiju, privātīpašumu, kā arī tās ir liberālas partijas.

Partija „Vienotā Krievija” (*Единая Россия*) ir ieguvusi pārliecinošu pārsvaru 2007. gada Valsts domes vēlēšanās, 44 714 241 balsis, jeb 64,3 %. Šī partijas ir ieguvusi pat piecas reizes lielāku balsu skaitu nekā tās tuvākā sekotāja „Krievijas Komunistiskā partija” (*Коммунистическая партия России*), kas ieguva 8 046 886 balsis jeb 11,57 % balsu. Viena no Krievijas demokrātiskākajām partijām „Krievijas apvienotā demokrātiskā partija Ābols” (*Российская объединенная демократическая партия Яблоко*) ir ieguvusi diezgan niecīgu balsu skaitu (1 108 985 jeb 1,59 % balsu) un palikusi tikai sestajā vietā, savukārt otra eiropeiski domājošā partija „Lebējo spēku apvienību” (*Союз правых сил*) ir ieguvusi vēl mazāku balsu skaitu, un līdz ar to šīs abas partijas Krievijas Valsts domē nav ieguvušas

⁵⁴ Laverty N. Limited choices: Opposition parties and the 2007 Duma election. Heldref Publications.pp.374.

⁵⁵ Krievijas Valsts Domes vēlēšanu 2007 rezultāti.

http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100021960186&vrn=100100021960181&region=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vibid=100100021960186&type=242 (Krievijas Centrālā vēlēšanu komisija, skatīts 16.04.2008.)

vietas. 2007. gada vēlēšanās Krievijas Valsts domē iekļuvušas tikai četras vislielāko balsu skaitu ieguvušās partijas. Tagad „Partijai Vienotā Krievija” (*Единая Россия*) ir konstitucionālais vairākums, kas dod šai partijai tādu priekšrocību kā iespēju veikt grozījumus valsts konstitūcijā, pieņemot dažādus likumus nemaz neprasot viedokli pārējām partijām, kas arī ir tikušas Valsts domē.”⁵⁶ Šajā Valsts domē ir tikai viena partija, kas ir nosacītā opozīcijā, un šī partija ir „Krievijas Komunistiskā partija” (*Коммунистическая партия России*). Valstī vairs nepastāv arī spēcīga opozīcija, tā ir nosacīta un tādā veidā tiek spēcīgi ietekmēta demokrātiskā situācija valstī.

Uz 2007. gada Valsts domes vēlēšanām ieradās četras reizes mazāk starptautisko novērotāju nekā to bija pagājušajās vēlēšanās 2003. gadā. Daudzu valstu novērotāji nemaz nevarēja saņemt vīzas. Viens no iemesliem, kādēļ tajās vēlēšanās piedalījās tik mazs skaits starptautisko novērotāju, varētu būt tas, ka iepriekšējās vēlēšanās tika konstatēti ļoti daudzi pārkāpumi. Televīzijā ziņoja, ka no Eiropas ieradīsies tikai 400 novērotāju, lai gan Krievijas Federācija ir ārkārtīgi liela un šāds skaits federācijai ir par mazu.

Kolsons savā rakstā norāda, ka Kremļis cenšas ar likumdevēja un masu mediju palīdzību, ko arī kontrolē, radīt iespaidu, ka valstī notiek demokrātiskas vēlēšanas. Centrālā vēlēšanu komisija teica, ka tai nav vajadzīgi palīgi, lai organizētu vēlēšanas, jo viņiem ir iesakņojusies demokrātiska sistēma.⁵⁷ 2007. gadā notikušās Valsts domes vēlēšanas kritiski vērtēja gan starptautiskie novērotāji, gan rietumu valdības. Rietumvalstu novērotāji ir secinājuši, ka Valsts domes vēlēšanas nebija brīvas un godīgas. Piemēram, Eiropas Padomes novērotāju komandas vadītājs Luks van der Brande norādīja „Tās bija nevis vēlēšanas, bet gan referendums par prezidentu.”⁵⁸

Valsts domes vēlēšanu rezultāti republikās – Ingušijā un Čečenijā vēlēšanās bija ārkārtīgi augsta vēlētāju aktivitāte. Piemēram, Ziemeļkaukāza republikā Čečenijā pēc Interfax piedalījās 99,5 % vēlētāju, un 99,36 % vēlētāju balsoja par „Vienoto Krieviju”, savukārt, Ingušijā par „Vienoto Krieviju” nobalsoja 98,7 % vēlētāju. Interesanti, ka vietējā Ingušijas mājas lapā Ingushetiya.ru ir minēts, ka vēlēšanās ir piedalījušies tikai ap 8% vēlētāju.⁵⁹ Šī situācija ir visai neparasta, jo ir apšaubāms, ka Krievijas Valsts domes vēlēšanās balsotu par

⁵⁶ RTV International. *Особое мнения*. (Politiski analītisks raidījums, redzēts 14.05.2008.)

⁵⁷ Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections*. <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, skatīts 15.03.2008.)

⁵⁸ Širovs P. Novērotāji vērtē kritiski, Diena, 04.12.2007, LETA. (Aplūkots 18.04.2010.)

⁵⁹ Turpat.

„Vienoto Krieviju” tik liels skaits Ziemeļkaukāza republiku iedzīvotāju ņemot vērā konfliktu, kas pastāv starp šo reģionu un Krievijas valdību. Tādēļ Koalīna izteikums, ka Krievijā pastāv mīts, ka vēlēšanu rezultāti atspoguļo sabiedrības gribu.”⁶⁰ Valsts domes vēlēšanas nosodīja arī rietumvalstu politiķi, piemēram, Vācijas valdības pārstāvis „Atbilstoši mūsu standartiem tās nebija ne brīvas, ne godīgas, ne demokrātiskas vēlēšanas”, un Zviedrija ārlietu ministrs Karls Bilts norādīja „Šī vēlēšanu kampaņa bija piemērs tam, ko Kremļa ideoloģija dēvē par „vadāmo demokrātiju”. Ar uzsvaru uz vārdu „vadāmā”.”⁶¹ Krievijas Domes vēlēšanas par godīgām ir atzinuši Āzijas un NVS valstu novērotāji, lai gan Rietumeiropas valstu novērotāji norādīja uz daudzajiem pārkāpumiem, kas ir notikušas šajās vēlēšanās.

Arī nevalstiskā organizācija Freedom House atzīmē Krieviju kā valsti, kurā nepastāv demokrātija. Rakstā ir teikts, ka Krievijas likumdošanā arī tika pieņemti jauni likumi. Kā, piemēram, tagad ir samazināts vēlētāju skaits, kuriem ir jāierodas uz vēlēšanām. Oficiāli tika aizliegta arī dažādu citu tikko pieņemto likumprojektu kritizēšana aģitācijas rullīšos, ko rāda televīzijā. Tas tika darīts, lai stiprinātu pastāvošo varu.⁶² Savukārt, žurnālā „Journal of Democracy” tika publicēts sekojošs viedoklis: „Putins mēģina, lai citas partijas, kas nav Kremlim lojālas nespēj pilnvērtīgi darboties.”⁶³ Vladimira Putina veidotajai politikai starptautiskie novērotāji velta diezgan lielu kritiku, kritizējot gan masu mediju nespēju pilnīgi brīvi darboties, gan konkrētu partiju atbalstīšanā.

Dienā, kad notika Krievijas Valsts domes vēlēšanas Roberts Kolsons rakstīja, ka: „tās nav vēlēšanas, bet gan „vēlēšanas”. Pēc starptautiskajiem standartiem tās nav vēlēšanas. Tās nav demokrātiskas, tās ir brāķētas, vai vispār neīsts demokrātisks process. Vairāk kā divas trešdaļas no balsotājiem netic, ka būs godīgas vēlēšanas un, puse no aptaujātajiem saka, ka, ja balsos, tad tikai pienākuma apziņas dēļ.”⁶⁴ Šo rakstu publicēja Radio Free Europe/Radio Liberty mājas lapā. Arī cilvēki, kas dzīvo pašā Krievijā saprot, kāda ir pastāvošā vara, ka vēlēšanu dati var tik grozīti jebkādā veidā, pat, ja cilvēki nepiedalīsies vēlēšanās, būs publicēts vajadzīgais skaitlis, lai tiktu uzskatīts, ka vēlēšanas ir notikušas. Šis arguments pierāda, ka Krievijā nepastāv demokrātija, bet gan kāds demokrātijas hibrīda režīms.

⁶⁰ Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections*. <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, skatīts 15.03.2008.).

⁶¹ Širovs P. Novērotāji vērtē kritiski, Diena, 04.12.2007, LETA. (Aplūkots 18.04.2010.)

⁶² Map of Freedom. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2007> (Starptautiska organizācija, skatīts 20.04.2008.)

⁶³ Puddington A. The pushback against democracy, *Journal of democracy*, 2008, vol.16, n.2., april 2007. pp.133.

⁶⁴ Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections*. <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, skatīts 15.03.08.)

2008. gadā notika jaunas prezidenta vēlēšanas, kurās uzvaru guva Dmitrijs Medvedevs, viņš uzvaru izcīnīja ar 70,28 % balsu pārrākumu. Šajās vēlēšanās piedalījās arī Genādijs Zjugānovs, Vladimirs Žirinovskis un Andrejs Bogdanovs. Garijs Kasparovs, kurš ir bieži presē kritizējis V. Putinu un Krievijas politisko situāciju tika noraidīts kā kandidāts uz prezidenta vēlēšanām.⁶⁵ Būtībā V. Putins jau pašā sākumā izvirzīja tieši D. Medvedevu, jo agrāk Sanktpēterburgā abi kopā ir strādājuši, un tieši Medvedevam Putins visticamāk uzticējās visvairāk kā nākošajam prezidentam. Autors Petrovs raksta, ka kopš D. Medvedeva ievēlēšanas par prezidentu nav sācies laiks pēc Putina, bet gan ir tikai nomainīt amati un turpinās Putina prezidentūras politika.⁶⁶

Kopš 2000. gada Krievijā tika darīts viss, lai samazinātu opozīciju, un izslēgtu no politiskās cīņas visas alternatīvās partijas. Leonīds Gozmans uzskata, ka Krievijā ir neiespējams izveidot partiju bez sadarbības ar valsts varu.⁶⁷ Pasaules Banka 2001. gadā izvērtējot vēlēšanu sistēmu Krievijā to novērtēja ar 4,25 punktiem, savukārt 2009. gadā šis vērtējums sasniedza jau 6,75 punktus. Un atzīmē, ka vēlēšanu sistēma šajā valstī ir tikai formāla un tiek pakļauta Krievijas vadošās elites spiedienam⁶⁸, kas norāda uz negatīvo valsts virzību jo, jo zemāks vērtējums, jo demokrātiska ir valsts.

---

⁶⁵ Orrtung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.449.

⁶⁶Сверхуправляемая демократия: тандем и кризис.

http://carnegieendowment.org/files/ProEtContra_5-6_31-50.pdf (Karnegi centra mājas lapa, aplūkota 29.04.2010.) c.36.

⁶⁷ Orrtung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.450.

⁶⁸ Turpat, pp.450.

3. Korupcijas līmenis valstī

Korupcija kavē demokrātijas attīstību valstīs, un pēc Ekmana tā tiek minēta kā viena no aspektiem, kas norāda uz hibrīda režīmu kādā valstī. Regulārus ziņojumus par korupciju pasaules valstīs sniedz Transparency International, Pasaules Banka, Freedom House. Pēc Transparency international apkopotajiem datiem par korupcijas līmeni Krievijas Federācijā laika posmā no 2001. gada, kad V. Putins jau gadu pildīja prezidenta pilnvaras, līdz pat 2009. gadam, jāsecina, ka korupcijas līmenis astoņu gadu laikā ir pieaudzis. Piemēram, 2001. gadā Krievija ieņēma 79 vietu, 2002. gadā ieņēma 71 vietu, 2003. gadā 86. vieta; 2004. gadā 90. vieta; 2005. gadā jau 126. vieta; 2006. gadā nedaudz pakāpās zemāk, jo atradās 121 vietā; 2007. gadā 143. vieta; 2008. gadā 147. vieta; savukārt 2009. 146 vieta.⁶⁹ Laika gaitā Krievijas korupcijas līmenis ir gan pieaudzis, gan nedaudz samazinājies, tomēr, kopēja aina nav mainījusies, un valsts paliek ārkārtīgi korumpēta, jo, piemēram, 2009. gadā korumpētākas valstis par Krieviju ir bijušas tikai 34, to vidū Afganistāna, Haiti, Uzbekistāna, Irāka un pati korumpētākā valsts pēc Transparency international datiem 2009. gadā ir bijusi Somālija. Tādēļ pat nelielie uzlabojumi, kas ir notikuši Krievijā korupcijas jomā, būtiskas izmaiņas nav devuši.

Ir izveidots Bribe Payers index 2008 (BPI) parāda 22 ekonomiski visietekmīgākās pasaules valstis, kur tiek novērtēts šo valstu uzņēmumu iespēja dot kukuļus, tiek izdalīti divi sektori, kad uzņēmumi maksā kukuļus valsts ierēdņiem un otrs sektors, kad uzņēmumi maksā kukuļus politiķiem un politiskajām partijām, cenšoties tādā veidā ietekmēt valdības politiku un valstī izdodamos likumus. Tika vērtēti trīs kukuļdošanas veidi: pirmais, kukuļdošana politiķiem vai politiskajām partijām; otrais, kukuļdošana valsts ierēdņiem; trešais, ģimenes attiecību izmantošana, lai gūtu sev labumu. Analīzes rezultāti parādīja, ka Krievijā tiek veikti visi trīs kukuļdošanas veidi. Kukuļu došana politiķiem Krievijā sastopama visās valsts sfērās. Pēc šī indeksa Krievija ieņēma 2008. gadā 22 vietu, un tas nozīmē, ka no visām 22 valstīm, Krievija tika atzīta par viskorumpētāko, pirms tās atradās Meksika un Indija.⁷⁰ Šis indekss netiek publicēts katru gadu, pēdējais iznāca 2008. gadā.

Transparency international ir arī izveidojis globālo korupcijas barometru 2009, kas iedala valstis piecās grupās: pirmā – viskorumpētākā, korupcija tajās ir sastopama vairāk kā 50 %;

⁶⁹ Corruption perceptions index 2009.

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table (Transparency international mājas lapa, aplūkota 28.04.2010.)

⁷⁰ Bribe payers 2008 index, pp.7.-8.

otrā – starp 23 - 49%, kas nozīmē, ka šī grupa valstu ir virs vidējā korupcijas līmeņa; trešā grupa -13 -22 %, kurā ietilpst vidēji korumpētas valstis; ceturta – korupcijas līmenis ir starp 7 – 12%; un piektā grupā ietilpst vismazāk korumpētās valstis ar 6 vai mazāk procentiem. Krievija tiek iedalīta otrajā grupā,⁷¹ kas nozīmē, ka pēc Globālā korupcijas barometra 2009. gadā šo valsti uzskatīja par ļoti korumpētu.

Putina laikā sāka atbalstīt Nacionālo Pretkorupcijas komiteju, kas pirms tam tika atstāta novērtā, un praktiski nenodarbojās ar pretkorupcijas politiku. Tomēr komitejas darbība nedeva nozīmīgus rezultātus, jo, piemēram, laika posmā no 2001.-2002.tika reģionos reģistrēti 151 kukuļdošanas gadījums, un tikai vienā gadījumā cilvēks tika tiesāts. Tādēļ 2003. gada novembrī tika arī izveidota padome, kurai vajadzēja nodarboties ar korupcijas samazināšanu valstī.⁷² Tomēr arī padomes darbība nedeva lielus rezultātus, jo gadu laikā korupcijas līmenis turpināja pieaugt.

Putina prezidentūras laikā Transparency International apkopotie dati demonstrēja korelāciju starp reģiona korupcijas līmeni un birokrātu skaitu reģionos. Pēc šiem datiem, jo lielāks ir reģionos birokrātu skaits, jo lielākas iespējas iesaistīties korupcijas darījumos. Pēc Transparency International korumpētākie Krievijas apgabali ir lielākās valsts pilsētas, kur arī sastopams lielākais birokrātu skaits. Ziņojumā ir minēts, ka Putina prezidentūras laikā ir ievērojami pieaudzis birokrātu skaits, jo, piemēram, 2005. gadā bija 143 500, savukārt 2006. gada beigās jau bija pieaudzis līdz 1 462 000.⁷³ Šis birokrātu skaits parāda, ka uz vidēji 100 cilvēkiem ir 1 birokrāts, jo Krievijā ir ap 140 000 000 iedzīvotāju, un šis ir ļoti liels skaits. Pēc Pasaules Bankas pārskata, 20 % Krievija biznesmeņu neuzskata, ka dot kukuļus ir kaut kas slikts.⁷⁴

Neskatoties uz augsto korupcijas līmeni valstī, Krievijā ir pieņemtas vairākas reformas korupcijas samazināšanai. 2005. gadā tika pieņemts Administratīvās reformas koncepts, kas paredzēja, ka jāievieš institucionālā pretkorupcijas politika. Arī D. Medvedevs tikko kļuvis par prezidentu parakstīja dekrētu 815 par pasākumiem, lai apkarotu korupciju. Jau savas priekšvēlēšanu runā prezidents bija norādījis, ka pret korupcijas politika būs viena no viņa prezidentūras prioritātēm. Šis dekrēts paredzēts federālās, reģionālās un lokālās izpildvaras darbību koordinācijā cīņā ar korupciju, iekļaujot arī interešu konfliktu, kad augstos amatos

⁷¹ Global corruption barometer 2009, pp.8.

⁷² Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.90.-92.

⁷³ Orttung R. Causes and Consequences of Corruption in Putin's Russia, December 2006, pp.1.-2.

⁷⁴ Turpat, pp.4.

tiek iecelti radinieki un draugi.⁷⁵ 2008. gada 31. jūlijā tika pieņemts arī „Nacionālais Pretkorupcijas plāns”, ko parakstīja prezidents D. Medvedevs, un, kas nosaka galvenās nacionālās pretkorupcijas politikas stratēģisko virzību un pretkorupcijas pasākuma ieviešanas prioritātes. Šī likuma plāns nosaka likumdošanas darbības, ieskaitot to, ka nepieciešams ieviest un pielāgot federālos likumus korupcijas apkarošanai, jāveic pasākumi, lai novērstu korupciju valsts dienestā, lai pastiprinātu pretkorupcijas izglītību. Plāns arī paredz, ka līdz 2009. gadam tiks pieņemti svarīgi pretkorupcijas likumi, kā arī tiks uzlabots Pretkorupcijas likums, kā arī tiks mainīti un pielāgoti vēl 25 citi likumi.⁷⁶ Plāns paredz aktīvu līdzdalību gan federālajā, gan lokālajā, gan arī reģionālajā līmenī, jo tikai šādā veidā var panākt rezultātus visā valstī. Īpaša uzmanība tika veltīta valsts iestādēm un to darbiniekiem, uzsverot, ka korupcijas novēršana jāsāk tieši valsts iestādēs. Tomēr liela problēma Krievijā paliek saistībā ar to, ka nepastāv likums, lai cīnītos ar naudas atmazgāšanu.⁷⁷

Jaunais Krievijas prezidents D. Medvedevs korupcijas apkarošanu ir atzīmējis kā vienu no svarīgākajām ceļā uz Krievijas modernizāciju un sociālās stabilitātes nodrošināšanā. Vienā no savām pirmajām runām prezidenta amatā Medvedevs norādīja, ka jāaizsargā mazie uzņēmumi, jo Krievijas miliči un ugunsdzēsēji bieži pieprasa no maziem uzņēmumiem kukuļus.⁷⁸ Savukārt, pētnieks R. Ortungs uzskata, ka Krievijā cīņu ar korupciju izmanto centrālā vara, lai cīnītos ar reģionālajiem līderiem, un šis Kremļa uzbrukums reģionālajai elitei ir drīzāk politisks līdzeklis, nekā reāla pretkorupcijas kampaņa.⁷⁹

Pēc aptaujas datiem daudzi Krievijas iedzīvotāji uzskata, ka iepriekšējos gados cīņa pret korupciju ir bijusi neveiksmīga, kā arī netic, ka kopš Medvedeva kļūšanas par prezidentu situācija varētu uzlaboties, un valdībai izdosies apkarot korupciju. Valdības cīņu pret korupciju Krievijas iedzīvotāji uzskata par neefektīvu, tā uzskata 52% no aptaujātajiem, 26% uzskata, ka tā nav nedz efektīva, nedz neefektīva, savukārt 22% aptaujāto, uzskata, ka valdībai izdodas veiksmīgi cīnīties ar korupciju.⁸⁰ Pēc novērotāju domām Krievijas pretkorupcijas kampaņas ir neefektīvas, tās ir īsas, retas un iedzīvotāji tās uzskata par neatbilstošām.⁸¹

---

⁷⁵ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.458.

⁷⁶ Global corruption report 2009: Corruption & the private sector, pp.368.-369.

⁷⁷ Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.89.

⁷⁸ Russias's Medvedev unveils anti – corruption steps. <http://www.reuters.com/article/idUSL2764828020080327> (Reuters mājas lapa, palūkota 02.05.2010.)

⁷⁹ Orttung R. Causes and Consequences of Corruption in Putin's Russia, December 2006, pp.4.

⁸⁰ Global corruption barometer 2009, Transparency international, pp.31.

⁸¹ Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.89.

Globālajā korupcijas ziņojumā, kas tika veikts 2009. gadā ir apkopoti dati par kukuļdošanas pieaugumu Krievijā 2007. gadā 6,700, savukārt pirmajos sešos 2008. gada mēnešos šis skaitlis ir pieaudzis līdz 8000. Turklāt vairāk kā 500 gadījumi 2007. gadā tika iesniegti tiesā, turklāt bieži par kukuļdošanu tiek tiesātas augstus amatus ieņemošas amatpersonas.⁸² Šie dati parāda, ka Krievijā korupcijas apmērs ir tiešām liels, un tas notiek ne tikai privātajā sektorā, bet daudzos gadījumos arī valsts sektorā.

Pieņemtie likumi un arī Korupcijas apkarošanas plāns norāda uz Krievijas vēlmi mainīt pastāvošo kārtību valstī saistībā ar korupciju, tomēr, kā uzsver Globālā korupcijas ziņojuma autori, tad bez šo likumu publiskas ieviešanas, tas samazina caurspīdīgumu, un reformu efektivitāte būs atkarīga tieši no šo likumu un reformas ieviešanas.⁸³ Tiek norādīts, ka pretkorupcijas pasākumus bieži izmantoto kā iegansts, lai cīnītos ar reģionālajiem līderiem un retāk kā patiesas pretkorupcijas kampaņas. Viens no reģionālajiem līderiem ir iesēdināts cietumā, savukārt daudzi citi sadarbojas ar centrālo varu. Centrālajai varai ir nepieciešami reģionālie līderi, lai organizētu reģionālos vēlēšanu.⁸⁴

Krievijā cilvēki pēdējo 12 mēnešu laikā atbild, ka ir maksājuši kādam kukuli 31%, kurus no sešiem sektoriem Krievijas iedzīvotāji uzskata par visvairāk korumpētiem: politiskās partijas par korumpētām uzskata 9%, parlamentu/likumdevēja varu par korumpētu uzskata 8% aptaujāto, privāto sektoru par korumpētu uzskata 9%, medijus par korumpētiem Krievijā uzskata tikai 3%, bet par visvairāk korumpētajiem Krievijā aptaujātie uzskata valsts ierēdņus, viņus par korumpētiem uzskata 63% aptaujāto, tiesu vara savukārt pēc aptaujas dalībnieku uzskata ir korumpēta tikai 8% aptaujāto prāt.⁸⁵ Šie dati parāda, ka paši Krievijas iedzīvotāji uzskata, ka Krievijā gan privātajā sfērā, gan valsts ir liela korupcija. Pirmajā vietā pēc korupcijas apjoma ir valsts ierēdņi, otrajā vietā ir politiskās partijas un privātais sektors, trešo vietu ieņem parlaments un tiesu vara, bet vismazāk korumpētā valstī pēc iedzīvotāju uzskata ir masu mediji.

Iedzīvotājiem tika piedāvāts novērtēt sešas sfēras sākot ar valsts, un beidzot ar privāto sektoru pēc aptaujāto domām, cik korumpētas tās ir. Šīs sešas sfēras vajadzēja novērtēt skalā no 1 (vismazāk korumpēts), līdz 5 (visvairāk korumpēts). Par visvairāk korumpēto atzina valsts ierēdņus 4,5 punkti, tālāk seko ar 3,9 punktiem politiskās partijas, parlaments, un tiesas, 3,7

⁸² Global corruption report 2009: Corruption & the private sector, pp.370.-371.

⁸³ Global corruption report 2009: Corruption & the private sector, pp. 372.

⁸⁴ Orttung R. Causes and Consequences of Corruption in Putin's Russia, December 2006, pp.4.

⁸⁵ Global corruption barometer 2009, Transparency international, pp.31.

punktus ieguva privātais sektors, bet par vismazāk korumpēto jomu aptaujātie atzina masu medijus, tos novērtējot ar 3,5 punktiem.⁸⁶ Krievijas iedzīvotāji par pašu korumpētāko sfēru valstī uzskata valsts ierēdniecību, tālāk seko partijas un izpildvara. Arī rietumu analītiķi bieži atzīmē, ka Krievijā ir korumpēta politiskā elite. Neveiksmīgo cīņu ar korupciju Krievijā raksturo sekojoši aspekti: pieaug birokrātu skaits valstī, vara kļūst aizvien vairāk centralizēta, aizvien lielāka kļūst plaisa starp valsts centru un reģioniem, jo aizvien vairāk ir jūtamas ekonomiskā attīstības atšķirības.⁸⁷ Arī iedzīvotāji vairs nepievērš lielu uzmanību kukuļdošanai, jo tā pastāv visās valsts jomās un ir ierasta sadzīvē un masu mediju, tiesu varas neatkarība ietekmē korupcijas pieaugumu.⁸⁸ Ja masu mediji varētu atklāti ziņot par kukuļdošanas gadījumiem, var amatpersonu un deputātu uzpirkšanu, tiktu ierosinātas krimināllietas un sodīti likuma pārkāpēji, tad situācija varētu sākt uzlaboties un iedzīvotājiem nebūtu priekšstats, ka maksāt kukuļus var gan milicijai, gan tiesnešiem, gan dažādiem valsts ierēdņiem.

Pēc Transparency International ziņojuma valstis, kurās ir lielas korupcijas problēmas ir jaunās neatkarību atguvušās valstis, tai skaitā Krievija, bet pirmajā vietā ir Tuvie Austrumi un Ziemeļāfrika.⁸⁹ Pēc Pasaules Bankas datiem korupcijas līmenis 2002. gadā bijis 6.00 punkti, savukārt 2009. gadā pieaudzis līdz 6,25 punktiem.⁹⁰ Pēc Pasaules Bankas datiem šis pieaugums nav liels, savukārt jau iepriekš minētie Transparency International dati parāda, ka korupcijas pieaugums pēdējo gadu laikā ir bijis ievērojams.

---

⁸⁶ Global corruption barometer 2009, Transparency international, pp.29.

⁸⁷ Orttung R. Causes and Consequences of Corruption in Putin's Russia, December 2006, pp.5.

⁸⁸ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.459.

⁸⁹ Global corruption barometer 2009, Transparency international, pp.7.

⁹⁰ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.458.

4. Partijas un parlaments Krievijā

Demokrātiskas valsts parlamentu veido no partijām ievēlēti cilvēki, kas vēlēšanās ir sacentušies savā starpā, lai nonāktu valsts izpildvarā. Tādēļ aplūkojot Krievijas politisko iekārtu ir jāizanalizē pastāvošā situācija valstī ne tikai parlamentā, bet arī apskatoties kādas politiskās partijas darbojas valstī un aktīvi piedalās politikas veidošanā. Parlaments un partijas spēlē nozīmīgu lomu katrā demokrātiskajā sistēmā. Demokrātisku valsti veido tautas pārstāvniecība, varas pārdale un politiskā konkurence. Parlaments ir tas, kas pārstāv tautu, kā arī vienlaicīgi ir izpildvara. Savukārt, partijas realizē politisko konkurenci, kas mēdz būt arī nevienlīdzīga. Valsts ir demokrātiska tikai tajā gadījumā, ja valstī ir vismaz divas partijas, kas var tik pie varas godīgu un brīvu vēlēšanu ceļā. Slavenais ekonomists lords Roberts Skideļskis ir apgalvojis: „Īstās demokrātiskās valstīs politiskās partijas rada prezidentu. Krievijā prezidents rada partijas.”⁹¹ Krievijas politisko partiju situāciju bieži raksturo kā „virtuālo partiju sistēma”⁹² šādā veidā uzsverot, ka politiskā konkurence Krievijā nepastāv.

Krievijas politiskās partijas nelegitimizē valdības autoritāti, kamēr izpildvara gan reģionālā, gan federālā līmenī mēģina palikt neatkarīga no partijām. Politisko partiju daba Krievijā ir īpatnēja, un var identificēt trīs partiju tipus. Pirmais tips – *programmas tips*, ar skaidru politisku platformu, un tā nodarbojas ar vadību un konsekventi atrodas sabiedrības redzeslokā. Otrais tips – *projektu partijas*, kas parasti tiek radītas neilgi pirms vēlēšanām, un ir daļa no konkurējošo elītu rūpīgi aprēķinātas stratēģijas. Trešais tips – *režīma partijas*, kas tiek sponsorētas no vadošo grupu puses. Tās tiek ieviestas, lai manipulētu un veidotu politisko telpu un dažos gadījumos, lai darbotos kā „varas partijas”. Savka „varas partijas” definē kā politiskas organizācijas, kas radītas izpildvaras atbalstam, lai piedalītos vēlēšanās un likumdošanas procesā.⁹³ Par projektu partiju var atzīmēt partiju „Rodina” (*Родина*) 2003. gada vēlēšanās, kas tika izveidota, lai varētu iegūt „Komunistu partijas” (*Коммунистическая партия России*) vēlētajū balsis. Savukārt partiju „Vienotā Krievija” (*Единая Россия*), var pieskaitīt režīma partijām, jo to sponsorē valsts vadošās grupas un ļoti ietekmīgi cilvēki.

Vladimira Putina prezidentūras laikā ir mainījušies partiju normatīvie nolikumi. Kā, piemēram, ja partija vēlas piedalīties vēlēšanās tajā jābūt vismaz 50 000 biedru, kā arī jābūt

⁹¹ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 124.

⁹² Laverty N. *Russian Opposition parties and the 2007 Duma election*. Heldref Publications, pp.377.

⁹³ Sawka R. *Putin: Russia's choice*, second edition, Routledge, 2008, pp.101.-102.

patstāvīgajām nodaļām vismaz pusē no valsts 89 reģioniem.⁹⁴ Krievijā ir arī noteikts, ka politiskās partijas ir vienīgais organizāciju tips, kam ir tiesības sacensties vēlēšanās federālajā un reģionālajā līmenī. Partiju likums paredz, ka partijai nemazāk kā 100 biedru jābūt pārstāvētiem reģionos vairāk kā pusē no visiem apgabaliem. Politiskajām partijām obligāti ir jāpiedalās vēlēšanās, turklāt tām ir jābūt savam reglamentam un politiskajai programmai, kas nosaka partijas mērķus un nolūkus.⁹⁵ Prasības, kas tiek izvirzītas partijām ir diezgan stingras, jo gan nepieciešamais biedru skaits, gan pārstāvniecība vismaz pusē no federācijas apgabaliem ļoti apgrūtina partiju veidošana, un cilvēkiem, kas vēlas aizstāvēt savas intereses reģionos būtu tiesības veidot partijas bez tik striktiem noteikumiem. Pietam partijas, kas piecus gadus pēc kārtas cieš neveiksmi vēlēšanās, tiks izsvītota no partiju sarakstiem, kas nozīmē, ka šī politiskā organizācija vairs nevarēs darboties. Krievijā politiskās partijas ir aizliegts veidot uz profesionālā, rasu, nacionālā vai reliģiskā pamata. Šis aizliegums pastāv, lai valsts nebūtu sadalīta, bet lai tieši sekmētu konsolidāciju.⁹⁶ Tomēr Krievija ir daudznacionāla valsts, tajā nedzīvo tikai etniskie krievi, vai vienas ticības cilvēki, tādēļ būtu normāli, ja būtu iespējams veidot partijas uz nacionālās bāzes, jo šāds aizliegums vēl jo vairāk šķel sabiedrību.

Pieņemtajam likumam par partijām ir arī izteikta kritika, kas tiek iedalīta trijās kategorijās: 1.) mazs skaits partiju spēs atbilst šī likuma prasībām; 2.) likuma elementi ir nedemokrātiski; 3.) varas institūcijas var ļaunprātīgi izmantot likumu, lai izslēgtu partijas, kuras uzskata par nelietderīgām.⁹⁷ To, ka valdība vēlas, lai Valsts domē būtu mazāks partiju skaits ir pašsaprotams, jo tādā veidā tiek mazināta sadrumstalotība, kas ir pozitīvi, tai pat laikā, ja parlamentā nonāk tikai pāris partijas tas atvieglo situāciju valsts varai pieņemt vēlamus likumprojektus pēc saviem ieskatiem un arī savās interesēs. Jaunais likums ļoti samazina politisko partiju skaitu, kas atbilst izvirzītajiem kritērijiem, jo ne visas politiskās partijas, kas vēlas, piemēram, kandidēt reģionālajās vēlēšanās var nodrošināt sev tik lielu biedru skaitu un tas nozīmē, ka arī reģionālajās vēlēšanās piedalās tās pašas partijas, kas federālajās vēlēšanās.

Viena no raksturīgākajām partiju pazīmēm Krievijā ir to biedru pāreja no vienas partijas uz otru, kas neapšaubāmi ir sastopama arī daudzās citās valstīs, tomēr Krievijā tas ir īpaši uzskatāmi, jo bieži labējo partiju biedri pāriet Kremļa atbalstošajās partijās. Vairāki agrāk

---

⁹⁴ Širovs P. *Demokrātijas nacionālās īpatnības*. <http://www.politika.lv/index.php?id=14294> (Sabiedriskās politikas portāls, skatīts 14.03.07.)

⁹⁵ Wilson K., *Party –system development under Putin*, pp. 317

⁹⁶ Turpat, pp. 318.

⁹⁷ Turpat, pp. 317.

labējo partiju pārstāvji ir pārgājuši pie kreisajām partijām, tādā veidā darbojoties veiksmīgajās partijās, jo pēdējās vēlēšanās neviena no labējām partijām nespēja pārvarēt procentuālo barjeru, lai iekļūtu Valsts domē. Savka savā grāmatā „Russia: Five Myths About The Elections” kritizē Krievijā pastāvošo politisko situāciju. Autors uzsver, ka Krievijā pastāv mīts, ka svarīgas ir partijas, lai gan īstenībā Putins ir smagi strādājis visus septiņus gadus, lai pakļautu politiskās partijas, un viņam tas izdevās. Lai gan Krievijā ir vienpadsmit partijas, kas piedalās politiskajās kampaņās, tikai viena skaitās, ka ir īstenībā.⁹⁸

Nacionālās partiju sistēmas attīstības izmaiņas kopš 2004. gada tika iedragātas ar reģionālās izpildvaras spēju kontrolēt patronāžu un ietekmi uz vēlēšanu iznākumu.⁹⁹ Partiju sistēmas reforma, ko veica Putins tiecas nostiprināt partiju privilēģijas, kamēr to skaits samazinās un tās kļūst par patiesi nacionālām organizācijām. Partijas kļūst par institūcijām, kurām vismazāk uzticas, un tai pat laikā ir vienas no visvairāk korumpētajām institūcijām. Kā norāda Savka tad, Krievijas partijās un organizācijās ir vairāk kā miljons dalībnieku, kas ir aptuveni 1 % no pieaugušo iedzīvotāju īpatsvara¹⁰⁰, tādēļ jāsecina, ka partiju dzīve ir lielā mērā attiecas tieši uz eliti un lielākā daļa valsts iedzīvotāju nemaz neiesaistās politiskajās partijās, lai aizstāvētu savas tiesības.

Partijas ir arī tās, kas izstrādā programmas un izvirza savus līderus, bet bez partejiskiem indivīdiem, ja neskaita retus gadījumus, kad tie jau ir ieguvuši popularitāti, ir diezgan grūti tikt ievēlētiem parlamentā. Tādēļ politiskās partijas visās demokrātiskās valstīs spēlē ļoti lielu lomu. Tomēr, piemēram, Krievijas Federācijas bijušais prezidents Vladimirs Putins par prezidentu kļuva nevis kā kādas partijas līderis, bet gan pateicoties tam, ka ir ilgu gadus strādājis kopā ar vienu no tiem. 1999. gadā bijušais Krievijas prezidents Boriss Jeļcins Vladimiru Putinu iecēla par premjerministru. Toreiz Jeļcins nepalika prezidenta amatā līdz pilnvaru beigām, un tad viņa vietā stājās Putins. Lai leģitimizētu šo izvēli bija jānotiek vēlēšanām un tajās piedalījās 11 kandidāti, tai skaitā Krievijas politikā labi zināmi kandidāti, kā, piemēram, Genādijs Zjuganovs, Grigorijs Javlinskis un Vladimirs Žirinovskis. Tomēr 2000. gada 26. martā uzvaru prezidenta vēlēšanās guva Vladimirs Putins iegūstot 52.94 % balsu jeb 39, 740, 434 vēlētāju balsu. Tuvākais konkurents G. Zjuganovs ieguva tikai 29.21 %

---

⁹⁸ Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections*. <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, skatīts 15.03.08.)

⁹⁹ Sawka R. *Putin: Russia's choice*, second edition, Routledge, 2008, pp. 102.

¹⁰⁰ Turpat, pp.103.

balsu.¹⁰¹ Līdz ar V. Putina ievēlēšanu par prezidentu Krievijas politikā sākās daudzas izmaiņas gan valsts politikā, gan tiesu sistēmā, un daudzās citās jomās.

Šobrīd Krievijas Valsts domē ir 450 vietas un pusi no šīm vietām ir piepildītas no proporcionālās pārstāvniecības, viena federāli plaša apgabala, otra puse ievēlētiem 255 brīviem apgabala locekļiem.¹⁰² Par šīm 450 vietām ik pēc četriem gadiem cīnās politiskās partijas, tomēr ar katru gadu šīs sacensības kļūst aizvien vairāk prognozējamā, jo pārsvarā Krievijas Valsts domē nonāk vienas un tās pašas partijas. Klasiskās parlamenta funkcijas demokrātiskā valstī ir izdot likumus, valdības kontrole un formēšana. No tiem Krievijas Federācijas Federālā sapulce (senāts) veic tikai pirmo, lai gan vienmēr tiek runāts par to, ka likumprojektus ir jā sagatavo valdībai. Galvenā varas sadales funkcija ir kontrole. Krievijā tā tiek izpildīta tik daudz, cik tā apmierina izpildvaru.¹⁰³ Ortungs izmantojot Pasaules Bankas informāciju par Krieviju 2009. gada ziņojumā raksta, ka prezidents turpina dominēt iekšzemes, gan ārpolitikas veidošanā, kamēr ne likumdevēja varai, nedz arī tiesu varai ir pietiekama neatkarība, lai izaicinātu izpildvaru.¹⁰⁴

Krievijas politiskā sistēma neļauj iedzīvotājiem brīvi izvēlēties līderus valsts vadīšanai, kā arī tā ir palielinājusi savu ietekmi arī ekonomikā, tieši enerģētiskajā sektorā, jau Putina laikā tika kontrolētas lielākās valsts kompānijas: Gazprom, Rosneft un citas un šis valsts kontroles pieaugums arī ekonomikā rada augsni korupcijas uzplaukumam.¹⁰⁵ Jasins savā grāmatā raksta „Kopš pie varas ir Putins parlamentā ir radusies jauna tendence – atbalstīt visu, ko parlamentā „ienes” gan valdība, gan pats prezidents. Kā, piemēram, likumprojekts par piketiēm bija pieņemts vienā lasījumā, lai gan tajā bija daudzi konstitucionālie pārkāpumi. Tas nevienu neuztrauca, galvenais šī likumprojekta virzītājs bija vara, kas šo likumprojektu iesniedza.”¹⁰⁶

Valstī pastāvošā politiskā sistēma tiek apzīmēta dažādi, un visbiežāk lietotie epiteti ir „vadītā demokrātija”, „kontrolētais plurālisms” un „vēlēšanu demokrātija”, kā arī daudzi citi. Bijušais Krievijas prezidents V. Putins vienmēr ir uzsvēris, ka Krievijas Federācija ir suverēnā demokrātija.¹⁰⁷ Bijušais prezidents Bratislavā slovāku preseī stāstot par Krievijas politisko iekārtu teica „Demokrātijas pamatprincipi, demokrātijas institūcijas ir jāpielāgo šodienas

¹⁰¹ Sawka R. *Putin: Russia's choice*, second edition, Routledge, 2008, pp.32.

¹⁰² Dawisha K., Parrott B. *Democratic changes and authoritarian reactions in Russia, Ukraine, Belarus, and Moldova*. Cambridge: Cambridge University press, 1997, p. 82.

¹⁰³ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 144.

¹⁰⁴ Ortung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.447.

¹⁰⁵ Ortung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.448.

¹⁰⁶ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 144.

¹⁰⁷ Sawka R. *Putin: Russia's choice*, second edition, Routledge, 2008, pp.135.

Krievijas dzīves īstenībai, mūsu tradīcijām un vēsturei, un mēs to izdarīsim paši.”¹⁰⁸ Tādā veidā Putins ir uzsvēris, ka Krievijā ir tāda demokrātija, kādu to veido pati Krievijas valsts, piemēram, suverēnā demokrātija, adoptētā vai pielāgotā demokrātija.

2008. gadā pie varas Krievijā nāca Dmitrijs Medvedevs, tomēr Krievijas virzība un politika īpaši nemainījās, jo reti, kad kādas lielas valsts iekšpolitika vai ārpolitika pēc jauna prezidenta ievēlēšanas krasi mainās, tas nav attiecināms tikai uz Krieviju, bet, piemēram, arī uz Amerikas Savienotajām Valstīm (turpmāk, ASV). D. Medvedevs savās intervijās ir norādījis, ka turpinās iepriekšējā prezidenta uzsākto virzību, kas jau neliecina par vēlmi uzlabot valsts demokrātijas stāvokli. Piemēram, intervijā Medvedevs norādīja „Krievijai nepieciešama īpaša – racionālā demokrātija un stingrs vadītājs un ka parlamentāras pārvaldes sistēmas ieviešana nozīmētu Krievijas kā valsts nāvi. Arī turpmāk Krievija ies demokrātijas ceļu, ar tai raksturīgu specifiku.”¹⁰⁹ Šobrīd Medvedevs prezidenta amatu ieņem tikai divus gadus, tomēr, tas jau ir puse no termiņa, un ir iespējams izdarīt dažus secinājumus. Piemēram, Petrovs raksta, ka Medvedevs uzskata, ka politiskās partiju situācija ir veiksmīgi izveidojusies, vēlēšanas notiek organizēti un, ka gubernatoru iecelšana ir veiksmīgs solis.¹¹⁰

Pēc padomju Krievijā politiskais režīms nav tradicionālais autoritārisms, bet tas arī neatbilst modernajam liberālās demokrātijas priekšstatam. Autore Popova raksta, ka Krievija īstenībā ir tāds hibrīda režīms, kas ir kaut kur pa vidu starp pilno demokrātiju un konsolidēto autoritārismu.¹¹¹ J. Goldeiers un M. Makfauls „The Washington post” rakstā 2006. gadā izteica diezgan skarbus vārdus par tā laika Krievijas politisko režīmu „Krievija nav demokrātiska. Prezidents Vladimirs Putins ir novājinājis un samazinājis politisko caurspīdīgumu, un ir neiespējami neatkarīgiem medijiem darboties, politiskajām partijām un nevalstiskajām organizācijām ir grūti būt neatkarīgām un neapspiestām.”¹¹² Lielākoties Krievijas valsts izpildvarai nākas saņemt kritiku par tās darbību un varas centralizāciju, ko lielākoties skaidro ar iedzīvotāju pasivitāti, jo tikai 8% iedzīvotāju uzskata, ka tiem ir kaut kāda ietekme uz politikas veidošanu, savukārt 87 % uzskata, ka nespēj ietekmēt politikas veidošanu Krievijā.¹¹³

¹⁰⁸ Poljtkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007, 236. lpp

¹⁰⁹ Širovs P. Medvedevs: Krievija bez stipra līdera nevar, Diena, 04.07.2008., LETA. (Aplūkota 17.04.2010.)

¹¹⁰ Петров Н. Сверхуправляемая демократия: тандем и кризис.

http://carnegieendowment.org/files/ProEtContra_5-6_31-50.pdf (Carenegi mājas lapa, aplūkota 15.05.2010.)

¹¹¹ Sawka R. Putin: Russia's choice, second edition, Routledge, 2008, c.158.

¹¹² Goldgeier J., McFaul M., *Russia's No Democracy. So What?* The Washington post, Sunday, April 9, 2006, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/07/AR2006040701972.html> (Aplūkota, 18.04.2010.)

¹¹³ Orrtung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.448.

Krievijas iedzīvotāji netic, ka var mainīt pastāvošo kārtību valstī, tāpat kā tie maz iesaistās politiskajās partijās (tikai 3%) no visiem Krievijas iedzīvotājiem tajās darbojās. Viena trešdaļa no iedzīvotājiem regulāri seko politiskajām ziņām valstī, un 2008. gada prezidenta vēlēšanu kampaņās piedalījās tikai 5 % iedzīvotāju.¹¹⁴ Šie dati norāda uz Krievijas iedzīvotāju pasivitāti un neticību kaut ko mainīt. Tas, ka cilvēki maz darbojās politiskajās partijās var tikt skaidrots ar to, ka politisko partiju veidošana Krievijā ir ļoti apgrūtināta, jo tā pieprasa daudzu kritēriju ievērošanu, kas ne visām mazajām partijām ir izpildāmi, kaut vai lielā biedru skaita ziņā.

Pasaules Banka ir apkopojusi datus par valdības darbību Krievijā kopš 2005. gada, pirms tam valdības darbību nevērtēja. Ja 2005. gadā Krievija tika novērtēta ar 5,75 punktiem, tad ar katru gadu punktu skaits pieauga norādot uz negatīvo tendenci Krievijā, jo 2009. gadā šī valsts jau saņēma 6,50 punktus no 7 iespējamajiem.¹¹⁵ Tādēļ var uzskatīt, ka Krievijā notiek spēcīga varas centralizācija, izpildvara kontrolē visas valsts jomas, arī ekonomiku, jo daudzi uzņēmumi šobrīd ir valsts kontrolē, nenotiek sāncensīgas vēlēšanas un no politiskās cīņas tiek izspiesta opozīcija.

---

¹¹⁴ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.448

¹¹⁵ Turpat, pp. 447.

5. Masu mediju brīvība un nevalstisko organizāciju darbība Krievijā

Sabiedrībai ir vajadzīga vārda brīvība kā sabiedriskās kontroles līdzeklis, lai kontrolētu valdību un birokrātus. Cenzūra Krievijā ir aizliegta ar likumu, bet pret sevi vara likumus neuzskata par obligātiem. Par ierakstu lietu saistībā ar valsti un masu saziņas līdzekļiem ir kļuvusi nelegāla to kontrolē un administratīvās sankcijas. Piemēram, aizbaidinoties ar to, ka masu saziņas līdzekļi nevar būt ekonomiski neatkarīgi, tiek kontrolēti vadošie televīzijas kanāli. Pārējie kanāli dzīvo nepārtrauktās bailēs, ka var zaudēt raidīšanas tiesības.¹¹⁶

Bieži Krievijas valdība apgalvo, ka vārda brīvība valstī netiek apspiesta, it kā to jauc ar antikorupcijas politiku un cīņu ar oligarhiem, kuri mēģina ietekmēt sabiedrības viedokli, „skalot” cilvēkiem saprātu un tādā veidā kontrolēt demokrātiski ievēlēto orgānu lēmumus.”¹¹⁷ Masu saziņas līdzekļiem ir grūti būt ekonomiski neatkarīgiem, bet lasītāji ir diezgan nabadzīgi, lai spētu tos uzturēt. „Un šajā mirklī pieslēdzas Krievijas valdība, kas uzņemas masu medija finansēšanu. No vienas puses var uzskatīt, ka tas ir pozitīvs solis, jo tiek atrisinātas uzreiz vairākas problēmas. Pirmkārt, medijs var turpināt darboties, otrkārt, sabiedrība saņem informāciju. Bet arī šeit rodas problēmas. Ja masu mediji ir valsts apgādībā tas nozīmē, ka kritizēt tos uz viņu pašu rēķina nebūtu diez ko glīti.”¹¹⁸ Šādā veidā rodas cenzūra, bet kur ir cenzūra, tur vārda brīvība neeksistē. Vēl viena versija, kas skaidro pašreizējo situāciju Krievijā: „Vārda brīvība tiek apspiesta, lai pasargātu no kritikas tos, kas ir pie varas, lai netiktu iedragāta to autoritāte, un vara nepārietu citās rokās.”¹¹⁹ Tomēr, cilvēkiem ir jādod iespēja izteikties arī kritiski, jo tieši to arī paredz demokrātija.

Krievijas Federācijā pēdējo piecu gadu laikā ir pieaudzis žurnālistu slepkavību skaits, piemēram, viens no skaļākajiem gadījumiem ir saistīts ar rakstnieci Annu Poļitkovsku, kas ir bijusi atzīta cilvēktiesību aizstāve, ir rakstījusi par problēmām Čečenijā un Ziemeļkaukāzā. Viņa 2004. gadā izdeva grāmatu „Putina Krievija” (Putin’s Russia), kas izraisīja lielu skandālu, jo autore pārmeta bijušajam prezidentam V. Putinam viņa nedemokrātisko valsts vadīšanu. 2006. gadā Poļitkovska tika nogalināta, un šo slepkavību saista tieši ar autores darbību saistībā ar politiku valstī.

---

¹¹⁶ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Москва: Новое издательство, 2005, с. 344. -345.

¹¹⁷ Turpat, с. 156.

¹¹⁸ Turpat.

¹¹⁹ Turpat.

Vladimirs Putins bieži ir sniedzis savu vērtējumu par vārda brīvību Krievijā. Piemēram, savas vizītes laikā ASV 2003. gada oktobrī, Vladimirs Putins ir teicis: „Tie, tā saucamie oligarhi, ir gudri un izveicīgi. Viņi lieliski saprot kā var manipulēt ar sabiedrības viedokli, un tā, kā rīkojās ar dabas resursiem, rīkojas arī ar masu saziņas līdzekļiem, un ar nacionālajiem televīzijas kanāliem, pakļaujot tos savām grupu interesēm. Lai nodrošinātu preses brīvību mēs darīsim visu iespējamo.”¹²⁰ Tomēr daudzi oligarhi nemaz nevar neko ietekmēt, jo, ja lielākie un nozīmīgākie masu mediji pieder valstij, tik un tā neizdosies publicēt rakstus par politisko situāciju valstī bez valsts varas atbalsta. Krievijā pat ar lielu naudu nav iespējams pilnvērtīgi darboties, ja vēlies veidot politiku, to pierāda daudzie gadījumi, kad bagātākie Krievijas cilvēki dodas prom no valsts kā bēgļi, vai sāk aktīvi atbalstīt valsts varu.

Spilgts piemērs par vārda brīvības apspiešanu ir vērojams 90to gadu vidū, kad notika federālā televīzijas kanāla „NTV” (HTB) vadības maiņa, kas tika veikta no valdības puses. Šis televīzijas kanāls bija ārkārtīgi populārs, un tajā vadītie raidījumi reitinga tabulās ieņēma ļoti augstas vietas. Televīzijas kanāls izturējās visai kritiski pret pie varas esošajiem cilvēkiem. Pēc ilgām tiesu darbiem, vadības maiņas un daudzu vadošo žurnālistu, kuri specializējās politiskajos jautājumos, aiziešanas no televīzijas kanāla, kanāls „NTV” (HTB) kļuvis cenzēts un lojāls pastāvošajai varai.

Tagad Krievijā pastāv tikai viena neatkarīga informacionāla sabiedriski – politiska radio stacija „Maskavas atbalss” (*Эхо Москва*). Tomēr 60% akciju pieder valstij, kas nozīmē tikai to, ka jebkurā brīdī arī šo radio staciju var slēgt.”¹²¹ Iemesls kādēļ tā vēl nav slēgta, kā uzskata grāmatas autors Jevgēnijs Jasins: „Šī raidstacija vēl nav slēgta pateicoties savam galvenajam direktoram Aleksejam Benediktovam, kuru Krievijā uzskata par vārda brīvības simbolu. Pēc savas auditorijas šī raidstacija katru dienu piesaista salīdzinoši nelielu skaitu iedzīvotāju, ap miljonu un 300 tūkstošiem cilvēku, kas nerada draudus varai.”¹²² Politikis Boriss Ļemcovs viesojoties Rīgā atklāja, kādēļ šī raidstacija ir spējusi tik ilgi izdzīvot: „Ja televīzijas, radiostacijas reitings ir mazāks par 1%, tad šī raidstacija, vai televīzijas kanāls turpinās strādāt. Tas arī notiek ar „Maskavas atbalsi” (*Эхо Москва*).”¹²³

Krievijas žurnālistika pēc neilga atkušņa perioda no jauna tika pakļauta bargiem cenzūras noteikumiem, kas nepieļāva normālu preses attīstību un konkurences iespējamību ar Rietumu

¹²⁰ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Москва: Новое издательство, 2005, с. 154.

¹²¹ Turpat, с. 161.

¹²² Turpat.

¹²³ Ļemcovs В. Publiskā lekcija LU Sociālo zinātņu fakultātē, 27.05.08.

medijiem. Dati un fakti no jauna (tāpat kā PSRS laikos) tika tendenciozi sagrozīti, tāpēc nevar paļauties uz apgalvojumu, ka jaunākie Krievijas avīžu tirāžas skaitļi ir korekti un izmantojami.”¹²⁴ „Ētera informāciju par politiskajām un sabiedriskajām lietām šodien stingri kontrolē un koordinē nacionālo kanālu lielle mēdžeri un Kremļa palīgi. Rezultātā jebkurus notikumus, jebkuru cilvēku, organizāciju un kustību iespējams vai nu „pacelt”, vai arī „nolaist” sabiedrības acīs, izdarot to saistībā ar Kremļa vēlmēm.”¹²⁵

Informācijas novadīšanas centralizāciju Kremļis uzsāka tūlīt pēc Putina nākšanas pie varas, un jau 2000. gada septembrī Putins parakstīja Krievijas Federācijas Informācijas drošības doktrīnu, kas noteica nepieciešamību samērot indivīda tiesības uz informācijas pieejamību un valsts interesēm. Pakāpeniski tika nodrošināta pilnīga valsts kontrole pār informācijas plūsmu valstī un novērsti jebkādi centieni apšaubīt Kremļa politikas pareizumu.¹²⁶ Neatkarīgā federālā valsts aģentūra USAID publicēja informāciju, kas liecina, ka daudzi Krievijas iedzīvotāji televīzijā atspoguļotajam netic. „Pārskats rāda, ka 90% no Krievijas skatītājiem televīziju skatās katru dienu, bet 95% no tiem netic tam, ko rāda televīzijā. Valsts piederošie kanāli dominē Krievijas televīzijas tirgū, un ir spēcīgākais informācijas avots.”¹²⁷ Līdzīgi kā ar vēlēšanām arī saistībā ar masu medijiem Krievijas iedzīvotāji uzskata, ka vārda brīva nepastāv. Arī Freedom House organizācija, kas 2004. gadā Krieviju atzina par daļēji brīvu valsti, jau 2009. gadā norādīja, ka tā ir nebrīva valsts, kurā ierobežo vārda brīvību.¹²⁸

The Washington Post publicētais raksts, ka vēlāk tika ievietots Carnegie Endowment mājas lapā. Tur teikts: „Vladimiram Putinam prezidenta pilnvaru laikā ne reizi nenācās atbildēt uz kādu nedraudzīgu jautājumu, ko būtu uzdevis krievu reportieris, izņemot gadījumu ar Gevorkjan un Kolesnikovu.”¹²⁹ Rakstniece Poļitkovska uzskatātāja, ka žurnālisti vairs sen netic Putinam, un cenzūra nav jautājums par ideoloģisko piesaisti, bet gan jautājums par žurnālistu pašu finansiālo labklājību. Autore uzsvēra, ka līdz ar to, piemēram, kanālā NTV ir ap 70 % melu, RTR un Ostankino šī proporcija ir lielāka, ap 90 %, tas pats attiecas arī uz

---

¹²⁴ Veinberga S. *Masmediji: prese, radio un televīzija*. Rīga: Zvaigzne ABC, [b.g.], 121. lpp.

¹²⁵ Lipman M. *Putin's puppet press*. <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/media/78289.htm> (Fonds Karnegi par Starptautisku mieru, skatīts 20.05.2008.)

¹²⁶ Spruce K. Goliāti un Dāvidi starptautiskajā politikā, Ozoliņa Ž. *Latvija-Krievija-X*. Rīga: Zinātne, 2007, 254.lpp.

¹²⁷ Strengthening Independent TV in Russia. http://www.usaid.gov/stories/russia/cs_russia_tv.html (Neatkarīga federāla valdības aģentūra, skatīts 27.04.2008.)

¹²⁸ Map of Freedom in the World. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=251&year=2009> (Starptautiska organizācija, skatīts 20.04.2010.)

¹²⁹ Lipman M. *Putin's puppet press*. <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/media/78289.htm> (Fonds Karnegi par Starptautisku mieru, skatīts 20.05.2008.)

valsts radiostacijām.¹³⁰ Netipiski ir tas, ka valsts televīzijas kanālos, radio un laikrakstos Krievijā maksā lielākas algas nekā privātajos, līdz ar to žurnālisti izvēlas labāk saņemt vairāk un strādāt valsts medijos.

Vieni no brīvākajiem medijiem ir internets, lai gan arī tā darbībā un publikācijās Krievijas valsts ir iejaukusies, ietekmējot iedzīvotāju lietotāju tiesības. 2007. gadā internets bija pieejams 26 % iedzīvotāju, bet 2002. gadā tikai nieka 8% no vairāk kā 140 miljonu iedzīvotāju. Valsts vara uzrauga arī iedzīvotāju veidotos *blogus*, jo notiek speciālu organizāciju finansēšana, lai tās uzraudzītu *blogus*.¹³¹ Varas iestādes Krievijā arī cenšas ārvalsts medijiem neļaut izteikt kritiku par savu vadības stilu, tādā veidā apklusinot radiostaciju Radio Brīvā Eiropa/Radio Brīvība (RBL/RB), BBC un Amerikas balss (Voice of America) programmas. Diena raksta, ka Kremļis izvērsis sistemātisku iebiedēšanas kampaņu un astoņos gados kopskaitā divdesmit sešām ar RBL/RB saistītām raidorganizācijām tika aizliegts iziet tiešajā ēterā, tādēļ šobrīd ir palikušas vairs sešas.¹³² Printētie mediji (laikraksti un žurnāli) lielākoties ir oligarhu rokās, un kamēr tie pārāk nekritizē Putinu un tā politiku, tikmēr to avīzes un žurnāli varēs turpināt iznākt. Savukārt, bijušais Krievijas mediju ministrs Mihails Lesins, 2002. gadā arī izteicās, ka tas esot neiespējami gaidīt, ka Krievijas masu mediji atbildīs ASV žurnālistikas standartiem.¹³³

Trīs lielākie televīzijas tīkli Krievijā tagad ir valsts kontrolē, arī laikraksti tagad tiek spēcīgi ierobežoti, un interesantākos no nevalstiskajiem izdevumiem ir pārņēmuši vairāki Kremlim draudzīgi uzņēmumi. Šobrīd Krievijā mazāk kontrolēts tiek internets un reģionālie mediji, tomēr kā norāda Orttung, tad Krievijas politika ir skaidra – valdība cenšas ierobežot informācijas plūsmu.¹³⁴ Reporters without borders Krieviju ir ierindojuši 153 vienā no 175 valstīm 2009. gadā.¹³⁵ Savukārt citā ziņojumā par Krievijas preses brīvību ir teikts, ka valsts kontrolē arī televīzijas reportāžas. Piemēram, Gruzijas kara gadījumā Krievijas televīzija raidīja tikai oficiālo interpretāciju par notikumiem augustā.¹³⁶ Tas, ka tiek kontrolēta televīzija dod valsts varai veidot iedzīvotāju uztveri, jo mūsdienās televīzija ir viens no galvenajiem informācijas avotiem. Preses brīvības ierobežošana nāca kopā ar ciešāku valsts

¹³⁰ Polītkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007, 174. lpp

¹³¹ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.454.

¹³² Ceturtā vara Krievijā. <http://www.diena.lv/lat/politics/viedokli/ceturta-vara-krievija> (Laikraksta Diena mājas lapa, aplūkota 15.05.2010.)

¹³³ Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.80.

¹³⁴ Orttung R. Causes and consequences of corruption in Putin's Russia. American University, december 2006.pp.3.

¹³⁵ Reporters Without Borders - World Press Freedom Index 2009.

http://en.rsf.org/IMG/pdf/classement_en.pdf (Reportieris bez robežām ziņojums, aplūkots 15.05.2010.)

¹³⁶ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.453.

kontroli pār tās izpausmēm.¹³⁷ Pēc Pasaules Bankas Krievijas mediju neatkarība 2001. gadā ir bijusi novērtēta ar 5,25 punktiem, savukārt 2009. gadā pieaugusi līdz 6,25 punktiem.¹³⁸ Tādēļ arī šajā svarīgajā demokrātijas elementā Krievijā notiek spēcīga lejupslīde.

Apskatot masu mediju neatkarību nevar neaplūkot arī nevalstisko organizāciju darbību, jo šīs divas brīvības ir cieši saistītas. Saistībā ar nevalstisko organizāciju darbību Krievijā ir notikušas vairākas izmaiņas, piemēram, 2006. gada 18. aprīlī Krievijas Federācijā spēkā stājās likums par nevalstiskajām un nekomerciālajām organizācijām.¹³⁹ Šis likums pēc Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas domām neatbilst Eiropas demokrātijas standartiem. Krievijas Republikā pieņemtais likums ārkārtīgi palielina valsts kontroli pār nevalstiskajām organizācijām. Vladimirs Putins ir izteicies, kas šī likuma mērķis ir samazināt citu valstu iejaukšanos Krievijas iekšpolitikā.

Bijušais prezidents V. Putins apgalvojis, ka nevalstisko organizāciju likuma ierobežojumi ir nepieciešami, lai „aizkavētu politisko aktivitāšu finansēšanu no ārzemēm”. Krievijas valdība norādīja, ka likumprojekts iekļaujas starptautiskajās normās un standartos. Kamēr valdība dod tiesības regulēt nevalstiskās organizācijas, plašais un divdomīgs likuma vēriens ierosina nopietnus draudus uz brīvībām apvienoties un izpausties. Un tas ir Krievijas saistību pārkāpums par Starptautiskās Konvencijas par Pilsoņu un politiskajām tiesībām.¹⁴⁰ Organizācija Human Rights Watch ziņojumā Hollja Kartnere uzskata, ka šis notikums ir bezprecedenta uzbrukums cilvēktiesību grupu darbam, un tas graus visas krievu tiesības.¹⁴¹ Krievijas Valsts dome pieņēma likumu aizliegt visus protesta mītiņus valsts institūciju tuvumā, ko Komunistiskās partijas deputāts Aleksejs Kondurovs uzskata par uzbrukumu Krievijas pilsoņu tiesībām un brīvībām.¹⁴² Tomēr pēc kāda laika bijušais prezidents Putins atkal mainīja likumu, un tagad atkal ir atļauts rīkot mītiņus pie valsts iestādēm.

Krievija ir ne tikai ieviesusi dažādas reformas nevalstisko organizāciju darbības ierobežošanā, bet arī ierobežoja dažādas nevalstisko organizāciju aktivitātes – piketus, streikus un arī ārzemju finansējumu. Hodorkovska arests 2003. gadā norādīja, ka nevalstisko organizāciju

¹³⁷ Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.34.

¹³⁸ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.453.

¹³⁹ Loskutovs A. aicina pievērst pastiprinātu uzmanību Krievijas likumam, kurš, iespējams ierobežos latviešu organizāciju darbību Krievijā. <http://www.integracija.gov.lv/?id=247&sa=247&top=1&doc=969> (Īpašu uzdevumu ministrijas mājas lapa, skatīts 15.05.08.)

¹⁴⁰ Cartnere H. *Russia: Amended Law Threatens NGOs*.

<http://www.hrw.org/english/docs/2005/12/28/russia12349.htm> (Neatkarīga nevalstiska organizācija, skatīts 25.04.08.)

¹⁴¹ Turpat.

¹⁴² Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007, 126. lpp.

aktivitātes Krievijas politiskā elite sāk ierobežot. Piemēram, 2008.gadā Krievijā tika 89 no 101 ārvalstu nevalstiskajām organizācijām tika noņemts atbrīvojums no nodokļu maksāšanas.¹⁴³

Politiskās partijas „Jabloko” jaunieši sarīkoja demonstrāciju pie FSB ēkas Maskavā, un šī demonstrācija nebija oficiāli atļauta, tādēļ jau pēc pāris minūtēm jauniešus, kuriem uz kreklīm bija bilde ar bijušā prezidenta V. Putina pārsvītrotu attēlu un uzrakstu „Nost ar Lielo Brāli!”, izklīdināja milicija, dažus aizveda un FSB. Šo gadījumu rakstniece A. Poļitkovska par vienu no retajiem piemēriem, kas patiesi apliecina politisko pretošanos Krievijas autokrāti policejiskai valstij.¹⁴⁴ Poļitkovska par vienu no Krievijas īpatnībām uzskatīja to, ka cilvēktiesību aizstāvji Krievijā ir daudz apņēmīgāki un progresīvāki par partijām un politiķiem.¹⁴⁵

Vienas no lielākajām šī brīža nevalstiskajām organizācijām, kas aktīvi cīnās pret Krievijā pastāvošo iekārtu ir pasaules čempiona šahā Garijs Kasparovs veidotā „Apvienotā pilsoniskā fronte” (*Объединенный гражданский фронт*), vēl viena liela nevalstiskā organizācija ir Putina pirmā prezidentūras termiņa premjerministra Mihaila Kasjanova veidotā nevalstiskās organizācija. Diezgan bieži šo organizāciju piketus, vai saietus ir ierobežojusi Krievijas valdība, minot dažādus argumentus saistībā ar drošības un kārtības nodrošināšanu. 2007. gada aprīlī BBC ziņu portāls publicēja rakstu par to, kā Krievijas milicija iebruka vienā no Krievijas nevalstisko organizāciju ofisā. Šajā rakstā teikts: „Milicija teica, ka reids nevalstiskās organizācijas „Mediju izglītības atbalsts” telpās notika, lai izpētītu šīs organizācijas vadītāju Manana Aslamazyana, kas bija aizmirsusi deklarēt skaidru naudu, ko bija ievedusi Krievijā pēc brauciena uz Parīzi.”¹⁴⁶ Manuprāt, šeit ir saprotams, ka ne jau nelielā summa, kas tika nelegāli ievesta interesēja varas iestādes, bet gan tas, ka šī organizācija tiek atbalstīta no ārzemēm, un apmāca jaunos žurnālistus rakstīt neatkarīgi.

Daudz ir ticis darīts, lai traucētu veiksmīgi darboties nevalstiskajām organizācijām, piemēram, „The Washington post”¹⁴⁷ rakstā tiek minēts, ka Putina prezidentūras laikā tika iesaldēti organizācijas „Atvērtā Krievija” bankas konti, lai traucētu darboties šai nevalstiskajai

¹⁴³ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.451.

¹⁴⁴ Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmat, 2007, 154. lpp

¹⁴⁵ Turpat, 185. lpp

¹⁴⁶ *Police 'close' Russia foundation.* <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6576505.stm> (BBC mājas lapa, skatīts 16.05.08.)

¹⁴⁷ Goldgeier J., McFaul M., *Russia's No Democracy. So What?* The Washington post, Sunday, April 9, 2006, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/07/AR2006040701972.html> (Aplūkota, 18.04.2010.)

organizācijai, kas nodarbojas ar dažādu projektu finansēšanu. Rakstā arī tiek minēts, ka ir tikusi piekauta Marina Litvinoviča, kas ir cilvēktiesību grupas biedre, tādā veidā brīdinot visus pārējos, kas vēlēties sacensties ar Krievijas valdību.

Poļitkovska savā grāmatā minēja, ka 2005. gadā notikušo demonstrāciju par vārda brīvību, pret cenzūru, vardarbību un meliem televīzijā. Šo demonstrāciju rīkoja politikās partijas Jabloko, Komunistiskā partija, Labējo spēku savienība, Pilsoņu kongress, dažādas cilvēktiesību organizācijas.¹⁴⁸ Tā kā šī demonstrācija tik rīkota, lai uzmanību preses brīvības apstākļiem Krievijā, tad uz to bija jāierodas daudziem žurnālistiem, bet demonstrācijā piedalījās tikai daži mazpazīstami žurnālisti, cilvēktiesību aizstāvji un labējo partiju politiķi. Tādēļ nākas secināt, ka Krievijā sabiedrība ir visai neaktīva savu tiesību aizstāvēšanā.

Viena no nevalstiskajām organizācijām, kas 2007. gada jūnijā beidza pastāvēt ir „Educated Media fonds”. Šī nevalstiskā organizācija nodarbojās ar žurnālistu apmācību, galvenokārt reģionālo žurnālistu apmācību. Arī starpreģionu sabiedriskā organizācija „Atvērtā Krievija” beidza pastāvēt šogad saistībā ar to, ka tika iesaldēti tās konti, kas saistās ar krimināllietu, kas tika uzsākta pret bijušajiem „JUKOS” īpašniekiem.¹⁴⁹ Ir vēl daudzi citi piemēri, kas parāda to, ka Krievijas Federācijā nepastāv plašs un patstāvīgs nevalstisko organizāciju tīkls, bet tieši tas raksturo demokrātisku valsti. Arī apskatot nevalstisko organizāciju spēju darboties Krievijas Federācijā nākas secināt, ka formāli jau nevalstiskās organizācijas var darboties, bet reāli tas tiek dažādi ierobežots. Arī *Journal of Democracy*” tiek minēts, ka viena no lielākajām leļupslīdēm Krievijā ir saistāma ar nevalstiskajām organizācijām.¹⁵⁰

Bijušais žurnālists Mihails Jurjevs 2004. gada 6. novembrī, prezidenta administrācijas vārdā ievietojis rakstu avīzē „Komsomoļskaja pravda”, kurā dod padomus kā atšķirt cilvēku, kas palīdz prezidentam, no Krievijas ienaidnieka. Pēc žurnālista domām, ienaidnieks ir katrs, kas kritizē Putinu.¹⁵¹ Tādēļ visas nevalstiskās organizācijas, kas veic piketus pret pastāvošo sistēmu Krievijā tiek uzskatīti par ienaidnieku. Anna Poļitkovska savā grāmatā „Krievijas dienasgrāmata” asi kritizēja Krievijas politisko iekārtu rakstot, ka Krievijā demokrātijas nav, jo bez opozīcijas demokrātijai nav iespējama, un šodienas Krievijā pat teorētiski nav iespējams sarīkot 100 000 cilvēku lielu demonstrāciju. Pašreizējā režīma īpatnība ir tā, ka tas brutāli

---

¹⁴⁸ Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007, 361. lpp

¹⁴⁹ Širovs P. *Demokrātijas nacionālās īpatnības*. <http://www.politika.lv/index.php?id=14294> (Sabiedriskās politikas portāls, skatīts 14.03.07.)

¹⁵⁰ Puddington A. The pushback against democracy, *Journal of Democracy*, 2008, vol.16., no.2, pp. 133.

¹⁵¹ Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007,193. lpp

neiznīcina opozīciju, kā notika totalitārajā režīmā, tagad valsts varas iestādes pielāgo visu veidu pilsoniskās un sabiedriskās institūcijas saviem mērķiem. Ja nepatīk žurnālistu savienība, rada Mediasojuz, ja nepatīk NTV ar tās īpašnieku, rada jaunu NTV ar jaunu īpašnieku.¹⁵²

Krievijas iedzīvotāji maz iesaistās ne tikai politiskajās partijās, bet arī nevalstiskajās organizācijās, vidēji 7% no 140 miljoniem, bet, piemēram, Francijā 43 %. Krievija vienmēr uzsver, cik veiksmīgi darbojas Karavīru Māšu komiteja.¹⁵³ Pasaules Banka Krievijas nevalstisko organizāciju darbību 2001. gadā novērtēja ar 4,00 punktiem, un tāds novērtējums palika arī 2002. gadā, jau 2006. gadā nevalstisko organizāciju neatkarība Krievijā tika novērtēta jau ar 5,00 punktiem, bet 2009. gadā pieauga līdz 5,75 punktiem.¹⁵⁴ Līdzīgi kā masu mediju brīvības jomā arī nevalstisko organizāciju laukā ir saskatāms acīmredzama lejupslīde, kas negatīvi ir ietekmējusi Krievijas demokrātijas rādītājus. Lielā masu mediju kontrole, un nevalstisko organizāciju apspiešana Krievijā ir notikusi nepārtraukti.

---

¹⁵² Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dieanas grāmata, 2007, 26. lpp.

¹⁵³ Orttung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.451.

¹⁵⁴ Turpat, pp.450.

6. Tiesu varas neatkarība no izpildvaras

Viens no demokrātijas stūrakmeņiem ir cilvēku vienlīdzība likuma priekšā. Tas nozīmē, ka par vienādi pastrādātajiem noziegumiem visiem ir jāsaņem vienāds sods. Nav pieļaujamas situācijas, kad kāds tiek sodīts, bet citu nesoda, kādu subjektīvu iemeslu dēļ. Demokrātiskai valstij ir nepieciešama arī tiesas neatkarīga no izpildvaras, bez kuras demokrātija nav iespējama.

Pasaules ekonomikas forums Global competitiveness report 2009. gadā Krieviju ir ierindojis 109 vietā no 134 valstīm pēc tiesu neatkarības.¹⁵⁵ Savukārt Freedom House savā ziņojumā par Krieviju sniedz trīs aspektus, kuru dēļ cieš Krievijas tiesu sistēma – lielais korupcijas apmērs valstī ietekmē tiesu sistēmas darbību; neadekvāta finansēšana, kā arī kvalificēta personāla trūkums, kas varētu nodrošināt tiesu neatkarību no izpildvaras.¹⁵⁶

Krievijas tiesu reformācija sākās jau 1991. gadā, tomēr toreiz tā netika pabeigta. Jauns tiesu reformācijas sākums sākās 2000. gadā, kad Vladimirs Putins deva jaunu impulsu, lai lietas mainītos. Jau 2001. gada decembrī bija pieņemts jauns Krimināli – procesuālais kodekss, kā arī labojumi likumos par „Tiesnešu statūtiem”, „Tiesas sistēmu” un par „Konstitucionālo tiesu”. Neapšaubāmi tiesu sfērā šis bija ļoti svarīgs solis uz priekšu.¹⁵⁷ Krimināli – procesuālais kodekss tika izstrādāts, lai samazinātu pirms izmeklēšanas aizturēto personu skaitu, kas Krievijā, tāpat kā daudzās postpadomju valstīs ir diezgan liels.¹⁵⁸

2001. gadā tika veiktā tiesu varas reforma, lai uzlabotu cilvēktiesības un pilsoniskās tiesības. Šo reformu vajadzēja veikt, lai tā nebūtu līdzīga padomju stila sistēmai, kas pirms tam darbojās daudzus gadus.¹⁵⁹ Tomēr neskatoties uz izmaiņām tiesu sistēmā Krievijā, kas ir veiktas pēdējo gadu laikā, tiesu sistēmā bieži notiek politiskā iejaukšanās. Šādu politisko iejaukšanos min Savka savā grāmatā „Putin: Russia's choice”, kurā raksta, ka JUKOS gadījums ir parādījis Maskavas apgabala tiesas nespēju veiksmīgi darboties.¹⁶⁰ Arī Jasins norāda, ka Krievijas tiesu sistēmas stāvoklis pēc 12 gadu tās reformācijas, vēl arvien paliek nožēlojamā stāvoklī. Kā nekad, tā ir pakļauta dažādu grupu interešu spiedienam – sākot jau ar

¹⁵⁵ Orttung R.W. Report Russia: Nations in Transit 2009, pp.456.

¹⁵⁶ Country report 2009. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2009&country=7689> (Freedom House mājas lapa, aplūkota 12.05.2010.)

¹⁵⁷ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 202.-203.

¹⁵⁸ Sawka R. Putin: Russia's choice, second edition, Routlend, 2008, pp.155.-156.

¹⁵⁹ Turpat, pp.155.-156.

¹⁶⁰ Turpat, pp.158.

dažādu līmeņu varas spiedienu. Savukārt, valsts radot situācijas līdzīgas kā ar JUKOS, izslēdz iespējas tiesu sistēmas autoritātes paaugstināšanai.”¹⁶¹ Arī cits autors, A. Pravda norāda, ka V. Putins virzījās uz valsts varas nostiprināšanu un tas virza uz autoritāro režīmu, jo tiek vadītas vēlēšanas un likumdevēja vara.¹⁶²

Putins arī veica „Tiesu atbalsta programmu”, no 2002. - 2006. gadam, kuras ietvaros paaugstināja tiesnešiem algas no 300 dolāriem mēnesī uz vidēji 1100. Šāda programma kopumā uzlabo tiesu sistēmas darbību, un tai vajadzētu arī samazināt korumpētību, tomēr, kā min T. Blass, tad vienlaikus Krievijā parādījās arī zināmi draudi tiesu neatkarībai.¹⁶³

Pēc tiesu sistēmas reformas, valdībai ir izdevies radīt progresu tiesas procesa ieviešanas ilgumā, tomēr Medvedevs to uzskata par nepietiekamu. Tiesneši vada politiskos jautājumus, ieskaitot nozieguma gadījumus un arī nozieguma gadījumus no Ziemeļkaukāza reģiona, pakļaujoties varas spiedienam.¹⁶⁴ Tā kā pašreizējais prezidents D. Medvedevs saskata tiesu sistēmas atkarību no izpildvaras, tad pastāvošo situāciju viņš ir raksturojis kā „tieslietu nihilismu” un jau savas prezidentūras uzsākšanas laikā apsolīja padarīt tiesas vairāk neatkarīgas no politiskās ietekmes.¹⁶⁵

Kopš 2003. gada tiek izmantoti arī zvērinātie, tā kā zvērinātie biežāk kā tiesneši nosaka, ka apsūdzētie nav vainīgi, tad bieži zvērināto spriedumu apgāž kāda augstāka tiesa, kas sūta lietu otrreizējai izskatīšanai tik daudzas reizes, kamēr tiek sasniegts vēlamais rezultāts. Zvērinātajiem neļauj izskatīt ar terorismu saistītās lietas, jo ir bijis pārāk liels atbrīvoto skaits. Krievijas iedzīvotāji bieži vērsas Eiropas Cilvēktiesību tiesā, jo uzskata, ka pašmāju tiesās nenotiek godīga lietu izskatīšana.¹⁶⁶ Eiropas Padome ziņoja, ka 2008. gadā bija 233 no 244 gadījumiem, ko vēlējās pārtiesāt Krievijas pilsoņi Eiropas Cilvēktiesību tiesā.¹⁶⁷

---

¹⁶¹ Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Новое издательство, 2005, с. 347.

¹⁶² Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective*. Oxford University press, 2005, pp.33.

¹⁶³ Blass T. Combating corruption and political influence in Russia's court system. http://www.robertamsterdam.com/2007/05/transparency_reports_worsening.htm (Transparency International ziņojumu lapa, aplūkota 12.05.2010.)

¹⁶⁴ Country report 2009. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2009&country=7689> (Freedom House mājas lapa, aplūkota 12.05.2010.)

¹⁶⁵ Orttung R.W. Report Russi: Nations in Transit 2009, pp.456.

¹⁶⁶ Country report 2009. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2009&country=7689> (Freedom House mājas lapa, aplūkota 12.05.2010.)

¹⁶⁷ Orttung R.W. Report Russi: Nations in Transit 2009, pp.456.

Neskatoties uz visām veiktajām reformām un izmaiņām tiesu sistēmā Krievijā, starptautiskie novērotāji saskata vairākas problēmas. Pirmkārt, lielākā Krievijas tiesu sistēmas problēma ir neatkarības trūkums. Piemēram, 2008.gadā Augstākās Arbitrāžas tiesas pilnvarotā priekšsēdētāja Jelena Valjavina norādīja, ka prezidenta administrācijas darbinieks Valērijs Bojevs izdara sistemātisku spiedienu uz tiesnešiem, ieskaitot arī viņu, saistībā ar uzņēmuma privatizāciju Krievijas pilsētā Toljati. Otrkārt, tikai puse no Krievijas tiesu lēmumiem ir ieviesti. Treškārt, bieža parādība Krievijā ir pilsoņu nepamatota aizturēšana pirms tiesas piespriešanas. Ceturkārt, ir publiskas informācijas trūkums par tiesu spriedumiem, jo tiesas sēdes bieži ir slēgtas un preses pārstāvji tajās nedrīkst piedalīties.¹⁶⁸ Krievijas tiesu sistēmā ir sastopama arī augsts korupcijas līmenis, kas ietekmē tiesu un tiesnešu neatkarību no izpildvaras.¹⁶⁹

B. Ņemcovs apgalvo, ka Putina valdīšanas laikos pastāv nerakstīts likums – lojalitāte kompensē visu.¹⁷⁰ Piemēram, gadījums ar naftas magnātu, bagātāko Krievijas cilvēku, bijušais JUKOS vadītājs Mihailu Hodorkovski, kas tika iesēdināts cietumā par nodokļu nenomaksāšanu. Viņš ir atbalstījis labējās Krievijas partijas, kā, piemēram, partija „Ābols” (*Яблоко*). JUKOS bija viens no lielākajiem „Ābola” partijas finansētājiem un finansēja gandrīz pusi no visām kampaņām.¹⁷¹ Hodorkovskis izteicās par parlamentārās republikas izveidi, kā arī nepiekrita V. Putinam ekonomiskajos jautājumos. Pēc šī oligarha nonākšanas cietumā tika runāts par to, ka atkal tiek pārkāpti demokrātiskie principi un likuma vara Krievijā uz visiem neattiecas vienādi.

Ņemcovs uzksata, ka Putinu iebiedēja, iestāstot, ka Hodorkovskis pārņems kontrolē parlamentu. Putinam likās, ka tas varētu kļūt par draudu Kremlim un varai. Tādēļ arī Hodorkovskis nonāca cietumā.”¹⁷² Un Ņemcovs norāda: „Zagt valsts īpašumu viņiem (oligarhiem) ļāva, bet zagt valsts varu – ne.”¹⁷³ Jo piemēram, R. Abramovičš, kas ir arī oligarhs, un atbalsta Krievijas politisko režīmu ir kļuvis par gubernatoru, lai gan lielu daļu sava laika neatrodas Krievijas robežās. Šie divi gadījumi pierāda to, ka Krievijā nav vienota likuma visiem, tas ir vienots visiem, kad tas ir izdevīgi, kad nav, tas tiek pieskaņots katram gadījumam individuāli, un šāda valsts kārtība nav demokrātiska.

¹⁶⁸ Orttung R.W. Report Russi: Nations in Transit 2009, pp.457.

¹⁶⁹ Judicial independence in transitional countries.

<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018253.pdf> (United Development programme Oslo governance centre, aplūkots 08.05.2010.) pp.17.-28.

¹⁷⁰ Ņemcovs B. *Dumpinieka grēksūdze*. Nordik, 2008, 74.

¹⁷¹ Lavery N. Limited choices: Opposition parties and the 2007 Duma elections. Heldref Publications, pp.373.

¹⁷² Ņemcovs B. *Dumpinieka grēksūdze*. Nordik, 2008, 74. lpp.

¹⁷³ Turpat, 72. lpp.

Vēl viens zīmīgs gadījums saistībā ar likuma varas pārkāpšanu, kā norāda Kolsons ir notikusi 2007. gada priekšvēlēšanu laikā. „Milicija visās valsts pilsētās konfiscēja kampaņas materiālus Labējo spēku apvienībai (*Союз правых сил*) , aizbildinoties ar to, ka vajag tos pārbaudīt saistībā ar narkotikām un ekstrēmiskām pazīmēm.”¹⁷⁴ Šis gadījums traucēja pilnvērtīgi veikt politisko kampaņu, tātad visām partijām netika dotas vienlīdzīgas tiesības, kas parāda valsts nedemokrātisku pieeju. Tiesu vara Krievijā tiek uzskatīta par spēcīgi ietekmētu no valdības puses. To pierāda arī Pasaules Bankas apkopotie dati, jo 2001. gadā Krievijas neatkarība tika vērtēta ar 4,50 punktiem, savukārt 2009. gadā pieauga līdz 5,50 punktiem.¹⁷⁵

Aplūkojot dažādu starptautisko novērotāju un organizāciju, Krievijas politiķu, lielākoties opozīcijā esošo, un arī pašu bijušā prezidenta V. Putina, un pašreizējā prezidenta D. Medvedeva izteikumus, nākas secināt, ka šobrīd Krievijā pastāvošā situācija nav liberālā demokrātija, ir pārāk daudz pārkāpumu katrā no R. Dāla izvirzītajiem liberālās demokrātijas aspektiem, tādēļ Krievijas Federācijas politiskā iekārta ir vairāk raksturojama kā hibrīda režīms, kuram piemīt dažādas demokrātijas nianšes. Aplūkotās piecas valsts sfēras norāda, ka Krievija ir hibrīda režīms, jo atbilst Ekmana izvirzītajiem kritērijiem, kas raksturo hibrīda režīmus. Izzinot Pasaules Bankas datus, kas tika izmantoti arī katras nodaļas beigās pierāda, ka apskatāmā valsts nevar tikt uzskatīta par liberālo demokrātiju gan tiesu atkarības no izpildvaras, augstā korupcijas apmēra dēļ, opozīcijas partiju izslēgšanas no politiskās konkurences, masu mediju un nevalstisko organizāciju neatkarības trūkuma dēļ, un arī iedzīvotāju nespēja ietekmēt valdību norāda uz hibrīda režīmu.

Ekmanis izanalizējis Krievijas hibrīda režīmu un ir secinājis sekojošas lietas: aivien vairāk nevienlīdzīgas vēlēšanas un negodīgas mediju reportāžas. Opozīcijas partijas Krievijā ir izstumta no politiskās konkurences. Nevalstiskās organizācijas un kritiskie žurnālisti ir nomocīti. Opozīcijas efektivitāte ir vāja, nespēj mobilizēt vēlētājus vēlēšanām un svarīgākās opozīcijas partijas pēdējos gados ir zaudējušas savas pozīcijas. Cilvēki Krievijā maz uzticas politiskajām partijām, kā arī trūkst atbalsta daudzpartiju sistēmai. Pilsoņu vidū pastāv vienaldzība pret vēlēšanām, uzskata, ka viņu balsis vēlēšanās neko nenožīmē. Viena iezīme, kas ir ļoti raksturīga tieši Krievijai ir tas, ka pastāv liels atbalsts spēcīgam vadonim nevis demokrātijai.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections*. <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, skatīts 15.03.08.)

¹⁷⁵ Orrtung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.456.

¹⁷⁶ Ekman J. Political participation and regimes stability: a framework for analyzing hybride regimes, pp.25.

Nobeigums

Krievijas Federācijas vēsture ir ietekmējusi mūsdienu Krievijas politiskās iekārtas izveidošanos, kā arī noteikusi to, kā tiek veidota politika šajā valstī. Krievija ir bijusi impērija, cariska Krievija un tad apvienojusi daudzas valstis un tautas Padomju Savienībā, tādēļ šī valsts, kas ir liela teritoriālā ziņā, vienmēr sevi ir uzskatījusi arī par spēcīgu lielvaru, kuras priekšgalā vienmēr ir bijis kāds varens līderis. Tomēr arī šajā valstī ir notikušas politiskas pārmaiņas, kas sākās laikā, kad visā pasaulē notika liberalizācija, robežu atvēršana un sākās demokratizācijas posms. 90. gadu sākumā sabruka Padomju Savienība un Krievijā B. Jeļcins sāka veidot jaunu politisko iekārtu – demokrātiju. Politiskā situācija valstī mainījās, kad Jeļcina vietā nāca jauns Krievijas prezidents Vladimirs Putins. Tieši Putina laikā sākās daudzas politiskās izmaiņas, kas ietekmē arī valsts politisko režīmu šodien.

Krievijas jaunais politiskais režīms mainījās laikā, kad notika pāreja no vienas varas uz otru. Tomēr tika ieviesti arī daudzi jauninājumi, kas līdz tam Krievijā nebija, piemēram, ir mainījies partiju likums, tagad vairs nedrīkst balsot „pret” visiem kandidātiem, ir jāpārvar 7% barjera, lai iekļūtu Valsts domē, kas agrāk ir bijusi 5%, gubernatoru vēlēšanas ir kļuvušas centralizētas, tagad tos ieceļ prezidents nevis ievēl vietējie iedzīvotāji, kā arī vairs nevar kandidēt kā bezpartejisks kandidāts uz Krievijas Valsts domi. Tomēr, piemēram, paaugstināta procentu barjera ir samazinājusi nevis sadrumstalotību parlamentā, bet gan samazinājusi iespējas nokļūt tajā arī labējām partijām, jo pēdējās, 2007. gada, vēlēšanās demokrātiski tendētas partijas kā „Ābols” (*Российская объединенная демократическая партия Яблоко*), „Krievijas apvienotā demokrātiskā partija „Taisnīgā Krievija” (*Справедливая Россия*), Valsts domē nav iekļuvušas, savukārt pārliecinošu uzvaru ir guvusi partija „Vienotā Krievija” (*Единая Россия*). Tādēļ Krievijā praktiski nepastāv opozīcija, tā ir ārkārtīgi ierobežota un tiek burtiski izspiesta no politiskās cīņas.

Šobrīd Krievijā ir grūti izveidot politisko partiju, jo ir nepieciešams vismaz 50 000 biedru, un tiem ir jābūt pārstāvētiem vismaz pusē no 89 reģioniem, pietam šajos reģionos jābūt ne mazāk kā simts biedriem. Politiskās partijas darbību apgrūtina arī tas, ka ja tā nav iekļuvusi Valsts domē piecus gadus pēc kārtas, tad šāda partija tiek likvidēta. Kopumā jāsecina, ka Krievijas Federācija gan partiju veidošana, gan arī nokļūšana vēlāk parlamentā ir visai apgrūtināta un ierobežota.

Pēdējos gados Valsts domes vēlēšanas, arī prezidenta vēlēšanas tiek kritizētas, jo tās nav caurspīdīgas, notiek balsu uzpirkšana, tiek manipulēts ar vēlēšanu rezultātiem, tādā veidā padarot vēlēšanas par visai apšaubāmām. Piemēram, gadījums, kad Kaukāza republikās iedzīvotāji nobalsoja 99% par partiju „Vienotā Krievija”, ir ārkārtīgi neticams skaitlis, jo daudzas rietumu demokrātijās tik liels skaists iedzīvotāju nekad nenobalso par kādu no kandidātiem, vēl jo neticamāks šis rezultāts ir tādēļ, ka tas ir bijis Ziemeļkaukāza reģionā valstīs, kā, piemēram, Čečenijā, kurā ir diezgan negatīva attieksme pret Krievijas politiku.

Vārda brīvība un nevalstisko organizāciju darbība Krievijā tiek spēcīgi ierobežota, arī pēc organizācijas Freedom House datiem Krievija 2009. gadā tika atzīta kā nebrīva valsts, lai gan vēl 2004. gadā tā bija uzskatīta par daļēji brīvu. Šīs lielās izmaiņas ir notikušas gan tādēļ, ka tiek slēgti daudzi televīzijas raidījumi, kas veido analītiski politiskus raidījumus, šobrīd liela daļa televīzijas kanālu, lielākās avīzes un arī daudzi radio pieder valstij, kas tādā veidā var veiksmīgi pielietot cenzūru. Valstī notiek regulāra izrēķināšanās un žurnālistu iebiedēšana. Neparasti ir tas, ka lielākās algas žurnālisti saņem strādājot valsts medijos, nevis privātajos, lai gan pasaulē šī tendence ir tieši pretēja. Krievijā par vienu no brīvākajiem informācijas ieguves veidiem tiek uzskatīts internets, tomēr arī to jau sāk ierobežot centrālā vara, uzliekot cenzūru dažādiem iedzīvotāju veidotajiem *blogiem*. Paši valsts iedzīvotāji aptaujās ir atzinuši, ka neuzticas televīzijā teiktajam, un šo cilvēku skaits sasniedz 95%. Arī nevalstisko organizāciju darbība Krievijā tiek ierobežota, jo tiek traucētas to sanāksšanas iespējas, bieži netiek pieļauti piketi un piketētāji tiek aizturēti un nogādāti policijas iecirknī. Nevalstisko organizāciju darbību ir centusies ierobežot Krievijas centrālā vara gan izdodot likumu par „Nevalstiskajām un nekomerciālajām organizācijām”, gan atcēla gandrīz visām ārzemju nevalstiskajām organizācijām, kas pastāv Krievijas Federācijā nodokļu atvieglojumus.

Likuma vara Krievijā ir piedzīvojusi vairākas reformācijas, pēdējā sākās neilgi pēc V. Putina ievēlēšanas par prezidentu 2000. gadā. Tika pieņemts jauns Krimināli – procesuālais kodekss, tas tika labots, lai samazinātu lielo pirms izmeklēšanas aizturēto skaitu, kas Krievijā ir augsts. 2001. gadā tika veikta vēl viena reforma šoreiz lai uzlabotu cilvēktiesības un pilsoniskās tiesības. Tomēr neskatoties uz daudzajiem uzlabojumiem tiesu sistēmā, Krievijā tiesu sistēmā notiek bieža politiskā iejaukšanās, ko veic izpildvara. Viens no pēdējos gados lielākajiem tiesas darbiem ir saistīts ar JUKOS un M. Hodorkovska lietu, kas tiek uzskatīta par politisku iejaukšanos tiesu sistēmas darbībā. Šis gadījums atklāj, ka Krievijā likuma vara neattiecas vienādi uz visiem. Tiesu varas darbību apgrūtina masu mediju kontrole no centrālās varas puses, un arī augstā korupcija valstī, kas pastāv visos līmeņos, tai skaitā arī tiesu sistēmā.

Krievijas tiesās nav arī caurspīdīguma, jo pēc starptautisko novērotāju datiem, lielākajā daļā tiesas sēžu nedrīkst piedalīties masu mediji, un tās ir publiski slēgtas.

Korupcijas līmenis Krievijā pēdējo gadu laikā ir ievērojami pieaudzis, un spēcīgi ietekmējis valsts politisko un ekonomisko attīstību. Augstā korupcija noteikti ir vēl viens negatīvais aspekts, kas Krievijā ir saglabājies vēl no Padomju Savienības laikiem un ir iesakņojies arī mūsdienā Krievijā. Korupcija traucē un kavē demokrātijas attīstību daudzās valstīs, tai skaitā arī Krievijā. Abi Krievijas prezidenti gan V. Putins, gan D. Medvedevs ir ieviesuši dažādas pretkorupcijas stratēģijas, ir izveidota speciāla padome, kuras galvenais uzdevums ir cīnīties ar korupciju visā federācijā. Neskatoties uz visiem pasākumiem, kas veikti korupcijas samazināšanas nolūkos, būtiskas izmaiņas tie nav devuši. Tieši otrādi gadu laikā korupcijas apmērs ir pieaudzis, lai gan atsevišķos gados nedaudz samazinājies, tomēr kopējo korupcijas ainu Krievijā nav izmainījis un šī valsts paliek korumpētākā no visām bijušajām Padomju Savienības valstīm. Krievijā kukuļdošana pastāv visās sfērās, gan privātajā, gan valsts. Kukuļi tiek doti gan politiskajām partijām un politiķiem, gan valsts ierēdņiem, kā arī tiek izmantotas ģimenes attiecības, lai radniekus iekārtotu augstos amatos. Pēc Pasauls Bankas datiem daļa Krievijas iedzīvotāju neuzskata, ka dot kukuļus ir slikti, un pretkorupcijas politiku, ko veic valsts uzskata par neefektīvu. Vislielākā korupcija pēc aptaujāto iedzīvotāju viedokļa ir ierēdņu starpā 63%, otri korumpētākie ir privātais sektors un politiskās partijas/politiķi 9%, tad seko izpildvara ar 8% un tiesas. Tas, ka viens no augstākajiem korupcijas rādītājiem ir starp ierēdņiem nav nekas neparasts, ja ņem vērā apstākli, ka valstī ir ārkārtīgi liels birokrātu skaits, un 2005. gadā tas bija desmit reizes lielāks kā gadu iepriekš.

Darba autore empīriskajā daļā izmantoja Ekmana izvirzītos piecus kritērijus, kas nosaka hibrīda režīmus. Pēc šiem kritērijiem tika analizēta Krievijas Federācijas politiskā iekārta, kā rezultātā nākas secināt, ka izvirzītā hipotēze „Krievijas Federācija politiskais režīms ir hibrīda režīms, kam piemīt liberālās demokrātijas pazīmes” ir apstiprinājusies, jo izpētot visus piecus Ekmana hibrīda režīma raksturojošos elementus (vārda brīvība un nevalstiskās organizācijas, korupcijas apmērs, tiesu varas neatkarība, vēlēšanas un parlaments) nākas secināt, ka politiskā iekārta Krievijā ir hibrīda režīms. Tā nav demokrātija, jo neatbilst Dāla izvirzītajiem demokrātijas kritērijiem, un nav arī autoritārisms, jo visa vara tomēr nepieder vienam cilvēkam, un Krievijā ir manāmi daži liberālās demokrātijas elementi. Kopumā Krievija atrodas starp demokrātiju un autoritāro režīmu, tādēļ var apgalvot, ka tā ir hibrīda režīms.

Darba teorētiskajā daļā tika izanalizēti vairāki hibrīda režīmu tipi, un analīzes rezultātā autore secina, ka Krievijas Federācija visvairāk atbilst konkurējošai demokrātijai. Šis režīms Krievijā ir izveidojies galvenokārt tādēļ, ka valstī nav demokrātisko tradīciju, nepastāv piemēra pašas valsts vēsturē, kā pārvalde notiek demokrātiskā valstī, tādēļ tas ir apgrūtinājis demokrātijas iesakņošanos Krievijā un tajā izveidojās konkurējošais autoritārisms. Šis hibrīda režīma tips pastāv šajā valstī, jo Krievijā notiek regulāri vēlēšanas, tās ir salīdzinoši brīvas, jo iedzīvotāji var iet vēlēties, vienīgi tiek manipulēts ar balsīm un vēlēšanu rezultātiem. Notiek vēlēšanu kandidātu sāncensu ietekmēšana, iebiedēšana un tiek traucēta to pilnvērtīga piedalīšanās vēlēšanās. Vadošā partija, kas ir pietuvināta izpildvarai „Vienotā Krievija” monopolizē politisko ietekmi valstī, tiek ietekmēti mediji un ietekmētas daudzas citas brīvības, kas ir nepieciešamas iedzīvotājiem, piemēram, pulcēšanās brīvība. Tiek pielietoti dažādi paņēmieni, sākot ar likumdošanas maiņu, beidzot ar fizisku ietekmēšanu, lai opozīcijas spēki nespētu konkurēt ar šobrīd Krievijā pastāvošo varu. Vēl viens aspekts, kas atklājās analīzes laikā ir vājā opozīcija, kas pastāv Krievijā un būtībā neko neietekmē, ir raksturīga arī hibrīda režīmiem. Opozīcija Krievijā nespēj mobilizēt iedzīvotājus piedalīties vēlēšanās.

Darbā tika izmantoti arī Pasaules Bankas dati, ko vienā ziņojumā ir apkopojis autors Orrtungs. Izpētot vēlēšanas Krievijā, korupcijas apmēru, parlamentu un partijas, masu mediju neatkarību un iespējas veidot organizācijas, kā arī tiesu varas neatkarību no izpildvaras nākas secināt, ka Krievijā nepastāv liberālā demokrātija. Šajā ziņojumā Krievijas iepriekšminētās sfēras tiek novērtētas no 1 līdz 7, un 7 ir zemākais novērtējums, kas norāda uz demokrātijas progresā problēmām. Krievijā šis progress ir novērtēts ar 6,11¹⁷⁷ punktiem un tas norāda uz negatīvo tendenci, kas pastāv šajā valstī.

---

¹⁷⁷ Orrtung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores, pp.443.

Izmantotā literatūra

- 1.) Alexander M. Democratization and hybride regimes: Comparative evidence from southeast Europe, Harvard University, November 2008.
- 2.) Blass T. Combating corruption and political influence in Russia's court system. http://www.robertamsterdam.com/2007/05/transparency_reports_worsening.htm
(Transparency International ziņojumu lapa, 12.05.2010.)
- 3.) Bribe payers 2008 index, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/bpi/bpi_2008
(Transparency International mājas lapa, aplūkota 12.05.2010.)
- 4.) Cartnere H. *Russia: Amended Law Threatens NGOs.*
- 5.) <http://www.hrw.org/english/docs/2005/12/28/russia12349.htm> (Neatkarīga nevalstiska organizācija, skatīts 25.04.08.)
- 6.) Ceturtā vara Krievijā. <http://www.diena.lv/lat/politics/viedokli/ceturta-vara-krievija>
(Laikraksta Diena mājas lapa, aplūkota 16.05.2010.)
- 7.) Coalson R. *Russia: Five Myths About The Elections.* <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/12/D608F697-5A09-4240-B45D-13637DAE9D6B.html> (Radio Free Europe/Radio Liberty site, aplūkots 15.03.2008.)
- 8.) Corruption perceptions index 2009. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table
(Transparency international mājas lapa, aplūkota 28.04.2010.)
- 9.) Dawisha K., Parrott B. *Democratic changes and authoritarian reactions in Russia, Ukraine, Belarus, and Moldova.* Cambridge University press, 1997.
- 10.) Diamond L. Thinking about hybrid regimes. *Journal of democracy*, 2002, vol.13., no.2.
- 11.) Diamond L., Morlino L. An overview, *Journal of democracy*, 2004, vol.15., no.4.
- 12.) Economist Intelligence unit's index of democracy 2008.
- 13.) Ekman J. Political participation and regime stability: a framework for analyzing hybride regimes, SAGE.
- 14.) Gershman C., Allen M. *The assault on democracy assistance.*
- 15.) Global corruption barometer 2009.

- 16.) Global corruption report 2009: Corruption & the private sector.
- 17.) Goldgeier J., McFaul M., *Russia's No Democracy. So What?* The Washington post, Sunday, April 9, 2006, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/07/AR2006040701972.html> (Aplūkots, 18.04.2010.)
- 18.) Judicial independence in transitional countries. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018253.pdf> (United Development programme Oslo governance centre, aplūkots 08.05.2010.)
- 19.) Krastev I. Democracy's "doubles", Journal of democracy, Volume 17, number 2, april 2006.
- 20.) Kriegen J. The Oxford companion to politics of the world, Oxford University press.
- 21.) Krievijas Valsts Domes vēlēšanu 2007 rezultāti. http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100021960186&vrn=100100021960181&region=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vibid=100100021960186&type=242 (Krievijas Centrālā vēlēšanu komisija, skatīts 16.04.08.)
- 22.) Krievijas Federācijas konstitūcija. <http://www.supcourt.ru/EN/rc.htm> (Krievijas Federācijas Augstākā tiesa, aplūkots 12.03.2010.)
- 23.) Levitsky S., Way L.A. The rise of competitive authoritarianism, Journal of democracy, 2002, vol.13., no.2.
- 24.) Lipman M. *Putin's puppet press.* <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/media/78289.htm> (Fonds Karnegi par Starptautisku mieru, skatīts 20.05.08.)
- 25.) Loskutovs A. aicina pievērst pastiprinātu uzmanību Krievijas likumam, kurš, iespējams ierobežos latviešu organizāciju darbību Krievijā. <http://www.integracija.gov.lv/?id=247&sa=247&top=1&doc=969> (Īpašu uzdevumu ministrijas mājas lapa, skatīts 15.05.08.)
- 26.) *Map of Freedom in the World.* <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=251&year=2009> (Starptautiska organizācija, skatīts 20.04.08.)

- 27.) Mclean I., Mcmillan A. Concise dictionary of politics, Oxford University press
- 28.) Morlino L. Hybrid regimes or regimes in transition? Working paper, September 2008.
- 29.) Nemcovs B. Publiskā lekcija LU Sociālo zinātņu fakultātē, 27.05.08.
- 30.) Orttung R. Causes and consequences of corruption in Putin's Russia. American University, december 2006.
- 31.) Orrtung R.W. Report Russia: Nations in transit ratings and averaged scores.
- 32.) *Police 'close' Russia foundation.*
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6576505.stm> (BBC mājas lapa, skatīts 16.05.08.)
- 33.) Poļitkovska A. Krievijas dienasgrāmata, Dienas grāmata, 2007.
- 34.) Pravda A. *Leading Russia: Putin in perspective.* Oxford University press, 2005.
- 35.) Puddington A. The pushback against democracy, Journal of Democracy, 2008.,vol.16.,no.2.
- 36.) RTV International. *Особое мнения.* (Politiski analītisks raidījums, skatīts 23.11.07.)
- 37.) Russias's Medvedev unveils anti – corruption steps.
<http://www.reuters.com/article/idUSL2764828020080327> (Reuters mājas lapa, palūkota 02.05.2010.)
- 38.) Sawka R. Putin: Russia's choice, second edition, Routlend, 2008.
- 39.) Schedler A. The menu of manipulation, Journal of democracy, 2002, vol.13, no.2.
- 40.) Sprice K. Goliāti un Dāvidi starptautiskajā politikā, Ozoliņa Ž. *Latvija-Krievija-X.* Rīga: Zinātne, 2007.
- 41.) Stoner – Weiss K. Russia: authoritarianism without authority. Journal of democracy, 2006, vol.17, no.1.

- 42.) *Strengthening Independent TV in Russia.*
http://www.usaid.gov/stories/russia/cs_russia_tv.html (Neatkarīga federāla valdības aģentūra, skatīts 27.04.08.)
- 43.) Širovs P. Novērotāji vērtē kritiski, *Diena*, 04.12.2007, LETA. (Aplūkots 18.04.2010.)
- 44.) Veinberga S. *Masmediji: prese, radio un televīzija*. Rīga: Zvaigzne ABC, [b.g.].
- 45.) Širovs P. Novērotāji vērtē kritiski, *Diena*, 04.12.2007, LETA. (Aplūkots 18.04.2010.)
- 46.) Даль Р. *О демократии*. Москва: Аспент пресс, 2000.
- 47.) Ясин Е. *Приживется ли демократия в России*. Москва: Новое издательство, 2005.
- 48.) Сверхуправляемая демократия: тандем и кризис. http://carnegieendowment.org/files/ProEtContra_5-6_31-50.pdf (Karnegi centra mājas lapa, aplūkots 29.04.2010.)
- 49.) Коллектив авторов. *Трудности перехода: демократия в России*. Москва: Неостром, 2004.
- 50.) Кууси о., Смит Х. *Россия 2017: три сценария*, 2007.

Anotācija

Sākoties liberalizācijai pasaulē daudzas valstis sāka pāreju uz demokrātiju, tādā veidā mainot iepriekš pastāvējušo politisko iekārtu. Pēc Padomju Savienības sabrukuma izveidojās jaunas valstis, kā, piemēram, Krievijas Federācija, kas arī sāka pāreju uz demokrātiju. Tomēr arvien biežāk rodas situācijas, kad nevar viennozīmīgi pateikt pie kura politiskā režīma pieder valsts, vai tā ir demokrātija vai autoritārs režīms.

Bakalaura darbā ir aplūkota Krievijas Federācija, kurai konstitūcijā ir noteikts, ka tā ir demokrātija, tomēr pēc daudzām pazīmēm tā neatbilst liberālajai demokrātijai, un tai pat laikā nav autoritāra valsts. Darba mērķis ir izanalizēt mūsdienu Krievijas politisko iekārtu un noskaidrot vai šajā valstī pastāv hibrīda režīms. Darba problēmjautājums – vai Krievijas Federācija var tikt pieskaitīta pie kāda no hibrīda režīmiem? Izvirzītā hipotēze skan: Krievijas Federācijas politiskais režīms ir hibrīda režīms, kam piemīt liberālās demokrātijas pazīmes.

Darbs sastāv no sešām nodaļām. Pirmajā nodaļā ir sniegts R. Dāla demokrātijas iezīmes, ir aplūkots arī autoritārais režīms un to raksturojošas pazīmes. Īpaša uzmanība pirmajā nodaļā tiek pievērsta tieši hibrīda režīmiem, to raksturojumam, īpašībām un to klasifikācijai. Otrā nodaļa veltīta vēlēšanām Krievijā, tam kādas izmaiņas vēlēšanu norisē ir notikušas pēdējos gados. Trešajā nodaļā ir apskatīts korupcijas pieaugums, kas ietekmē demokrātijas attīstību Krievijā. Ceturtnā nodaļa veltīta valdībai un partijām, jo tas ir būtisks aspekts apskatot Krievijas politisko situāciju. Piektajā nodaļā ir runāts par masu mediju neatkarību un organizāciju darbošanos Krievijā, un visbeidzot, pēdējā, sestā nodaļā tiek aplūkota tiesu varas neatkarība no izpildvaras Krievijas Federācijā.

Darba izstrādes laikā tika pierādīta izvirzītā hipotēze, jo Krievijā nevar uzskatīt, ka pastāv demokrātisks režīms, bet šajā valstī ir hibrīda režīms, kam piemīt liberālās demokrātijas pazīmes. Kaut arī vēlēšanas Krievijas Federācijā notiek regulāri un tajās piedalās vairākas partijas, tās nevar uzskatīt par brīvām un godīgām, jo notiek manipulēšana ar vēlēšanu rezultātiem. Krievijā kopš 2001. gada ir ievērojami pieaudzis korupcijas apjoms, un pastāv liela korupcija ne tikai privātajā sektorā, bet arī politisko partiju un valsts ierēdņu starpā. Krievijā pēdējo gadu laikā ir veikti daudzi likumu grozījumi, lai apgrūtinātu labējo partiju nonākšanu Valsts domē, tādā veidā notiek opozīcijas ierobežošana. Valstī notiek daudzi ar vārda brīvību un pulcēšanos saistīti pārkāpumi, kas traucē attīstīties demokrātijai valstī. Tiesu vara Krievijā tiek pakļauta izpildvarai un to nevar uzskatīt par neatkarīgu.

Annotation

After liberalization movements in the world a lot of countries started transition to democracy, and that's mean that all around the world countries changed their political regimes. When collapsed Soviet Union in the world established a lot of new countries, for example Russia, which starts democratization movement too. There are enough situations, when it is difficult to identify political regime of country, if it is democracy or authoritarian.

Bachelor paper is about Russia and in this country constitution is defined as democracy, but by feature this country do not looks like liberal democracy and not an authoritarian. Bachelor's goal is to talk through present Russia's political regime and make out or this state's political regime is hybrid. This paper issue is to find out, or Russian Federation could be put in the hybrid regimes list. Pointed hypothesis: Russia's Federation political regime is hybrid regime with liberal democracy feature.

This work consists of six chapters. In the first chapter is given R. Dahl democracies features, and examined authoritarian regime and this regime characteristic. Particular attention is taken to the hybrid regimes characteristic and classification. Second chapter are examined elections in Russia. In the third chapter is examined corruption in Russia, which affects democracies development in this country. Fourth chapter examines government and political parties of Russia and this is very important aspect when is examined Russia. In the fifth chapter are examined freedom of speech and non – governmental organizations. The last, sixth chapter inspects judiciary's independence of government influence.

The hypothesis was proven, because Russia is not democracy, this country is hybrid regime with liberal democracy features. Although in Russia elections are regular and there competes few parties but elections are not free and fair, because there is manipulation with results of elections. Since 2001 corruption in Russia was increased. Corruption is not just in the private sector, but also in the political parties and officials sector. In previous years in Russia were changed few legislation, what inconvenienced right wing parties to get in the State Council and opposition parties are crowded out of politics. There are a lot of freedom speech and non – governmental organizations violation and judiciary is not independent from government.

BAKALAURA DARBS AIZSTĀVĒTS

2010. gada “_____” _____

ar atzīmi _____

Protokols Nr. _____